

MAROSVÁSÁRHELYI FÜZETEK.

TUDOMÁNYOS ÉS SZÉPIRODALMI FOLYÓIRAT.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

MENTOVICH FERENC.

BCU Cluj - Central University Library Cluj
st. v. 429 28

I.

FÜZET.

(Második évfolyam)

SZASZVÁROSI EV. REF. TANODA
KÖNYVTÁRA

MAROSVÁSÁRHELY, 1859.

AZ EV. REF. TANODA BETŪIVEL.

TANULSÁGOS LEVELEK, URAMBÁTYÁMHOZ.

V. Megvallom egy kissé tartozkodva fogok tőlat kezembe, félek miszerint urambátyám — a jelen körülmények közt — nem lesz hajlandó komoly elmélkedésre hívó leveleimet figyelemmel kísérni.

Most midőn a politikai láthatáron oly csodás alakú felhőcsoportok gyülemlenek, a constellatiok Bel-lona hadi szekerét, a sisakos Marsot láttatják: lesz-é kedve urambátyámnak velem a távaszi alkony felle-geit szemlélni, az északi ég csillagképein: a békés gönczölök kerekein vagy a szelid hattyú és még sze-lidebb lant csillagain elmerengeni?! Most midőn a politikai napi közlönyök, mint megannyi champagnei-, vagy rostopcsinnal telt üvegek, minden hu-szonnégy órában új hevitő cseppekkel kínálkoznak: lesz-é kedve urambátyámnak engem a szabadba kísérve, leheveredni egy hidegen felgyöngyöző for-rás habjai mellé, s annak hűsítő csepjeiből meríteni?!

Legyen szabad e kérdésekre kedvező feleletet reménylenem. Fölbátorít erre azon körülmény, misze-rint szellemi természetünk — mint azon jó barátok, kik a hosszas együttlét által eltanulták egymás szo-

kásait, hajlamait — sok tekintetben hasonlít testi természetünkhöz.

Az újabb physiologia kezét fogva a vegytannal, kétségtelenül bebizonyítja, mikép az eledelkülönbözősége nemesak ízérzékünket csiklándoztatja, de befolyással van a testnek jobb és czélszerűbb táplálására, a testi erő nagyobb mértékű megszerzésére. Egyféle eledelből éppen nem, vagy legalább igen bajosan sajátíthatja el a test a táplálására megkívántó különemű anyagokat. Még a húst is zsirral kell elkészítenünk, s kenyérral ennünk — s csak így válik a test valódi tápszerévé.

S nincs-é szellemi természetünkben is valami ehhez hasonló? Nem követeli-é a lélek is, hogy különböző eledelkkel tápláltassék? Másképen mért volnának oly látogatottak a muzeumok, a festészek és szobrászok műtermei, mért oly keresettek a színi előadások? Urambátyám bizonyára nem tesz e szabály alól kivételt; s ha a politikai hírek utáni sóvárgásában elmellőzne minden egyéb olvasmányt, úgy tenne mint azon részeges, ki pálinkás üvege mellett megfeledkezik ebédje- és vacsorájáról s még kenyérrre sincs szüksége. A szellemi részegség — ha szintén tisztességesebb is a testnél — sincsen káros következmény nélkül.

Ezen nézetek szolgáljanak mentségemül, midőn megkezdett leveleimet folytatni elhatároztam.

Hadd szolgáljanak a politikai napi lapok zamatos szilvóriummal, én egy pohár fris, de annál egészségesebb forrásvízzel, egy karéj vajjas kenyérral akarom urambátyámat megkínálni.

S ezen előzmények után kísérjen ki urambátyám a szabadba, tekintsünk körül a természetben.

Sokan — s régebben urambátyám is ezek sorába tartozott — neheztelnek a természettudományokra azért, hogy az ábrándos eszméket deválválják, nem az értelem-, de a képzelet játékán alapult meggyőződést felforgatván ujjal, igazabbal cserélik fel. „Miért háborgatni a meggyőződés nyugalmaát?” — kiáltanak fel ezek ilyenkor — „Minek kívágni akarni a hit élőfáját, melynek lombjai alatt oly kényelmesen érezzük magunkat?!” Én is így kiáltanék fel, ha a nyugalom és nem az igazság volna a fő czél, mi után törekednünk kell, ha szellemünk eredeti természetébe mélyen gyökerezve nem volna az igazság keresésének vágya. Aztán mit ér a téveszméken alapuló nyugalom? nem hasonlít-é annak nyugalmaához, ki per alatt lévő házban lakik? nem tudja melyik percben teszik ki szürét belőle. Csak az igazság földében alapuló meggyőződés adhat biztos nyugalmat, előítélet kezét fogva a babonával megtámadhatja egy peczre, de elperelni soha sem fogja.

Az ily ábrándos eszmék közé tartozott és tartozik némileg maig is azon hiedelem, hogy az égitestek titkos befolyást gyakorolnak a földre s ennek lényei-re. A régiek mint bizonyost hitték, hogy az égi testek, csillagképek egymáshoz állásából bizton ki lehet olvasni a születendő kised sorsát, jövendőjét. Mátyás dicső királyunkról is föl van jegyezve, hogy nagy előszeretettel üzte az astrologiát, midőn Zápolya István Bécsben mulatván azon hirt vette volna

hazulról, hogy nejjének fia született: Mátyás azon jóvendöléssel örvendeztette meg a különben is boldog atyát, miszerint fiából magyar király lesz, mi—közben vetőleg mondva—nem bizonyít egyebet, mint azt, hogy az emberismerő király tudta mivel lehet a nagyravágyó főúr gyengéjének hizelegni s beütését a történet játékanak tulajdonítjuk. A hajdani astrologia maradványának kell tekintenünk azon hiedelmet, mely a köznépnél nagyon el van terjedve, hogy minden embernek egy csillaga ragyog az égen s minden hullócsillag egy-egy ember földről elköltözését jelenti. Nemcsak képes értelemben beszéltek s beszélnek maig is sokan I. Napoleon csillagáról: az ütközeteket tulélt kiszolgált katonák sok érdekest tudtak e csillagról regélni, látták azt fénye tetőpontján mint ragyogott Marengo és Austerlitz csata füstjén keresztül, s mint homályosodott el Moskaunál; sokan nem képes, de szó szerinti értelemben veszik, midőn azt mondják, hogy e fényes csillag III Napoleonnak is felragyogott. Legnevezetesebb azonban ama befolyás, melyet minden rangú és színű egyének kivárlólag a holdnak tulajdonítanak. Mennyi mindent rá nem fognak a szerelmesek néma tanujára, a vándor e szelid lámpájára! Jegyezzünk fel néhányat a holdnak tulajdonított befolyásokból:

Számos és pedig értelmes gazda határozottan állítja: mikép az épületre használandó fát, ha holdujságkor vágjuk le, nem lesz tartos, idő előtt megörli a szú.

Ujságkor nem jó veteményezni, — állítják szá-

mos gazdasszonyaink— az ekkor elvetett mag nem lesz termő, csak pusztán kikoródzik.

Az orvosok befolyást tulajdonítanak a holdnak giliszta- s egyéb bajokban s a holdkórosság — ezen voltaképen ki nem puhatolt betegség — egyedüli okának tartják.

A holdnak — sokak meggyőződése szerint — nagy befolyása van az időjárásra, derüt vagy borulatot változásaitól reménylenek.

A holdujságkor kiköltött madárfiuk különböznének — különösen tollzatok színére nézve — a más időben kikeltetől.

Az ujságkor kimeszelt és kitakarított szobában nagy mértékben elszaparodnak a mindennemű ártalmas és alkalmatlan bogarak.

A hold okozza — sokak s különösen a francia kertészek meggyőződése szerint — a harmatot, de- ret; tavaszi felhőtlen éjeken mentől derültebb a hold arcza, mentől fényesebben néz le a szunnyadó földre, annál nagyobb tevékenységet fejtenek ki a még gyenge kerti növények megvédésében.

Urambátyám meglehetően még többet is tudna toltam alá mondani a holdnak tulajdonított befolyásokból — de jegyezzünk fel bár mennyit is, mindnyájan megegyeznek abban, hogy a holddal legkisebb összeköttetésben sincsenek. A természettudomány ráfogásoknak bélyegzi az ilyen állításokat, s elutasítván nemcsak a holdnak, de általában az égi testeknek mindennemű titkos és érzékfeletti hatását: nem hajlandó egyéb befolyást elismerni, mint a melyet a } vonz- erő, meleg és világosság által okozhatnak.

És már ezen szempontból tekintve az égitesteket: az állócsillagok daczára annak, hogy a csillagászat tanítása szerint mind megannyi napok, vonzerővel saját fényvel és meleggel bíró testek — a roppant nagy távolság következtében legkisebb hatással sem lehetnek földünkre. Valamint azon dallamnak, mely tőlünk egy mértföldnyi távolban zendül meg, hanghullámai annyira meggyengülve érkeznek környezetünkbe, miszerint képtelenek hangidegeinket érdekelni, éppen így az állócsillagok vonzereje és melege annyira meggyengül billió mértföldet meghaladó útjában, miszerint legkisebb hatással sem lehet a földre és lényeire. Az állócsillagok fényéből több érkezik hozzánk, mely összefolyván alkotja azon derengő szürkületet, mely oly regényessé teszi csillagos éjszakáinkat. De hogy van-é ennek valami befolyása földünkre, s különösen a növényi életre s ha igen mekkora mértékű az, kísérletek által még éppen nincs tisztábrahozva.

Az égi testek közt a nap és hold van hozzánk legközelebb, ezek lehetnek csupán befolyással földünkre, s befolyásukat nem valami misticus uton, hanem a fölebbemlitett három agens által gyakorolhatják.

A nap befolyása rendkívüli: vonzereje által mintegy járszalagon körülhordozza földünket évi útjában azon roppant köralakú pályán, melynek átmérője meghaladja a negyven- milliő mértföldet; elküldi a fényt és meleget ezen testvérlényeket, melyek többnyire együtt egymás társaságában jelenkeznek,

—hol az egyik nagyobb mértékben matatkozik a másik is nyomban előáll — elküldi mondom a fényt és meleget, hogy az élet kutfejévé váljanak a földön; a meleg mulhatlan föltétele a növényi és állati életnek; a fény nemcsak világot gyujt a természetben, nemcsak föltölteti a tárgyakat a szinek köntösebe, de vegytani hatásánál fogva, —mi az ujjabb időben a photographia által lön nagyobb mértékben tanulmányozva — elvitathatlan befolyással van a növények életére. Ismeretes dolog, mikép a pinczében elültett növény, legyen bár mily dusan ellátva növényi tápszerekkel, nem fejlődhetik telyesen ki, halvány leveleit a szűken beáramló világosság felé terjeszti, söt egész növését az ablak felé irányozza. Ha egy hatalmas kéz egy óriási ernyővel csak tiz napon keresztül elfogná földünköt a nap fény- és melegsugárait, a móst élettől pezsgő földfelület lakatlan pusztasággá, a növények és állatok roppant sírjává változnék. Valóban nem lehet csudálkozni, hogy voltak és vannak jelenleg is népek, kik a napot istenség gyanánt tisztelik, leborulnak támadó arca előtt és dicsőítő hymnusokat küldenek leáldozó sugárai után.

A hold aránylag felette közel van földünkhez négyszázszorta közelebb a napnál; 50 ezer mértföldnyi távolsága eltünő mennyiség az állócsillagok billió mértföldeket meghaladó távolságához képest, mindemellett azonban parányi tömegénél fogva nem lehet jelentékeny hatással földünkre; mint a kis hatalmasságok a politikában nem sok vizet zavarnak, ugy a holdtól is édes-kiesi függ. Idejárul még hogy

parányisága mellett erők dolgában oly igen szegény. Öblös tükrökkel központosított sugáiraiban a legérzékenyebb hévmérőkkel sem lehetett meleget észrevenni, nincs saját fénye: ezüstös fénykoronája, melylyel az éj királynéjává tolja fel magát a naptól van költsönözve, s hogy volna valami befolyása a földi dolgokra; — azon felül hogy széppé varázsolja éjeinket, s vezérvilágot hint a vándor ösvényére — épen nem hihető. — Vagy midőn kétségtelen miszerint a hold sziklafelületéről a nap sugárai ragyognak vissza, mért akarnánk fényének érzékfeletti oly hatást tulajdonítani, mit a naptól megtagadunk? Ha van valami befolyása a hold fényének a földre, az nem lehet más természetű, mint azon befolyás, melyet e nap sugárai okoznak, s legfőlebb a növények életére terjedhet ki, de természetes hogy sokkal kisebb mérvben.

A hold csak vonzereje által okoz észrevehető hatást földünkön, származtatván azon jelenséget, melyet tengerapály és dagály neve alatt ismerünk, mely abból áll, hogy a tenger minden huszonnégy órában kétszer feldagad és kétszer ismét leszáll. S miután ezen jelenség — kétség kívül — a légkörnyben is előfordul; a természettudósok némelyike hajlandó a holdnak kevés befolyását ismerni el az időjárásra, annyit tudniillik, mennyi a levegőnek a föld bizonyos oldalán összetodulása- és leapadásából okszerűen következhetik, de ez nem jogosíthat fel senkit is arra, hogy a holdat az időjárás egyedüli szabályozójának tekintse.

Csupán ennyire redukálhatjuk a holdnak hatását földünkre, minél fogva mindazon titokszerű és ábrándos hiedelmek a hold befolyásáról, melyekből főlebb egy kis laistromot irtam össze, s melyeket urambátyám tán még többet is tudna elősorolni — a mesék országába, vagy legalább azon régióba utasítandók, hová a tánczoló asztal- és kopogó szellemekről való hiedelem tartozik.

Vagy ha urambátyám ezen talán kedvencz hiedelmeitől nem akar oly könnyedén megválni, tegye próbára azokat, tegyen szigorú kísérleteket, jegyezze fel az eközben felmerülő eredményeket, s előre biztosíthatom, hogy azokat alaptalanoknak találandja, nem fog semmi összeköttetést észrevenni köztük és a hold között, vagy ha igen — keresse csak s meglátja hogy azok más körülményektől függenek, olyaktól, melyek a holddal némi történetes vagy tetsző összeköttetésben látszanak lenni.

Ezen meggyőződésemben megerősít engem azon körülmény, miszerint a főlebb elősorolt állítások közt a hold befolyásáról van egy, mely tisztába hozatván épen ilyen eredményre vezetett.

Értem azon hiedelmet, mely szerint a harmat és dér a hold befolyása által előállottnak tartatik. A „frigida luna“ (fagyos hold) kifejezés arra látszik mutatni, hogy ezen hiedelem a régiektől maradt reánk, s alkalmat szolgáltatott reá e jelenségnek azon tetsző összefüggése a holddal, miszerint mentől fényesebb, annál bővebb nyári éjeken a harmat, annál nagyobb tavasz kezdetén és az ősz vége felé a dér.

Wells a jeles angol természettudós tanulmányozása alá vévén a harmat és dér tüneményét, azon eredményre jutott, hogy a holdnak legkisebb befolyása sincs annak előállításában.

Ha meg nem unta kedves urambátyám levelem figyelémmel kíséрни, ismerkedjünk meg a harmatot szülemlő okokkal, lássuk mint vetettek világosságot a természettudomány adatai azon tüneményre, mely mig egyfelől enyhül szolgál a meleg miatt ellankadt növényeknek, másfelől oly széppé varázsolja tavaszi reggeleinket, midőn domború felületén mintegy miniatúr-képben minden egyes levelen lerajzolja az ég boltozatát, s a kelő nap sugárait megtörve sokszorososan visszaragyogtatja.

Mindnyájunk előtt ismeretes, miszerint ha meleg nyári napon egy friss vízzel megtöltött üveget vagy poharat hozunk szobánkba, annak felülete kezdetben meghomályosodik, majd a rajta gyülemlő párázatok vizcseppekké alakulnak, melyek folytonosan nagyobbodnak mindaddig, mig nehézségöknél fogva az üveg oldalán nyomot hagyva magok után alágördülnek.

Végig kísérhetjük ezen jelenséget téli időben a külső hideg által meghűtött ablaktáblákon is, itt is láthatjuk a meghomályosodást, a párázatok cseppekké alakulását, sőt láthatunk többet ennél, midőn a cseppek reggelre kaktus- és pálmalevelekhez hasonló jégvirágokká fagynak, melyek a kelő nap sugársaiban keleti panorámát ábrázoló rajzot képeznek ablakunkon.

Még az is, ki minden legkisebb természetudományi ismeret nélkül akarna e jelenség kimagyarázásához kezdeni, nem fogja állítani, hogy a keletkező cseppeket az üveg izzadja ki magából, hogy célhoz juthasson valami más alapot kell keresnie — s urambátyámuak — ha figyelemmel kísérte korábbi leveleimet — nem lesz hajos ez alapot megtalálni, s az egész jelenséggel tisztába jöni. Ha jól emlékszem több alkalommal figyelmeztettem urambátyámat: mi-kép a levegő minden időben vizgőzöket tartalmaz, hogy gondosan kivitt kísérletekkel kétségtelenné van téve, miszerint a levegő annál szomjasabb, annál több vizgőt képes magába fölvenni, mentől nagyobb mérséklettel bír; hogy a levegő minden mérsékleteire nézve, van egy maximum egy bizonyos határ, melyen túl nem tud vizgőzöket magába venni, s e határ annál nagyobb, minél nagyobb a levegő mérséklete — midőn ezen határig van a levegő vizgőzökkel megtelve, azt jollaktatottnak nevezzük; ha a mérsékletéhez képest gözökkel jollaktatott levegő bizonyos körülmények folytán alantabb mérsékletre száll, a vizgőzök egy része kezdetben csak gyenge párázat alakjában leülepszik a levegőből.

Ezen adatok képezik az alapot, melyre a fölebbi felhozott jelenség magyarázatát építhetjük. A friss viz által meghűtött üveg s a küllég által meghűtött ablaktábla meghűtvén a vele közvetlenül érintkező légréteget, ez nem képes többé a benne rejlő vizgőzöket megtartani, de lerakja azokat mindkét esetben az üveg oldalára.

Wells volt az, kinek gondolatjában először megfordult, hogy a harmat tüneményének egynek kell lenni a pohár és ablaktábla meghomályosadása jelenségével; ő volt az első, ki belátta, mikép a harmat kimagyarázására nem kell egyebet tennünk, mint kimutatni, hogy a megharmatosodni szokott tárgyak hidegebbek az őket környező levegőnél, s éppen ennek kimutatására fordította egész tevékenységét: érzékeny hőmérőket függesztett a szabad levegőbe, merített a mező növénymezébe, hozott szoros érintkezésbe lombbal, fával, szörkelmével stb. s azok állását különböző időben pontosan följegyezvén kisült: hogy a megharmatosodni szokott tárgyak mérséklete, a harmat képződése folyama alatt, jóval — 6 sőt néha több fokokkal — alantabb áll a levegő mérsékleténél, mely tény constatirozása folytán kétségtelen, mikép a harmat éppen azon okok folytán áll elő, melyekre a pohár és ablaktábla meghomályosodását alapítottuk, minél fogva a harmat nem esik vagy hull a magasból — mint a közéletben mondani szoktuk — de a fűszál, vagy falevél közvetlen közelében születik; ha a tárgyak mérséklete a fagypontra alább száll, a rajtok keletkező vízcseppek megfagynak — mely körülmény a hóharmat, vagy dér jelenségét eredményezi.

Ebből áll a harmat tüneményének magyarázata, melyet minden részleteiben megértendünk, ha feleletet adunk ezen kérdésre: ugyde mi okon, és minő körülmények közt lesz a megharmatosodni szokott tárgyak mérséklete kisebb a levegő mérsékleténél?

mire a meleg természettana, jelésen a sugárzó meleg törvényei adhatnak felvilágosítást.

A meleg két uton közli magát a testekkel, úgy mint érintkezés és sugárzás útján; a lüzbevetett kő, vas, vagy egyéb melegedése érintkezés útján történik; midőn egy hideg szobában, a vasfűtő közelében meleget érzünk arcunkra áramlani, ez sugárzó meleg következménye; a nap sugárzás útján melegíti földünket. Voltak, kik kétségbe vonták a sugárzó meleg létezését, s minden melegedést kimagyarázhatni véltek az érintkezés által történő melegedésből; a fölebbi példában arcunk melegedését a vasfűtő mellett úgy magyarázták ki, hogy a hév kemenczétől megmelegszik a vele érintkező levegő, ettől vele érintkező arcunk. A melegsugárok létezését kétségtelenné teszi a következő kísérlet: ha egyik kezünkbe érzékeny hévmérőt, a másikba hevített vasgömböt tartva egy szökökut vizsugarához állunk s ezeket úgy tartjuk szembe, hogy a vizsugár a hévmérő s a vasgömb közé essék: a hévmérőt fölebb emelkedni tapasztalandjuk; itt nem lehet azt mondani, hogy a hévmérő melegedése érintkezés útján történik, a szüntelen újuló vizsugár nem melegedhetik keresztül, tehát melegsugároknak kell a vizen átlövödni, melyek okai a hévmérő emelkedésének. Érintkezés útján akármely testet meg lehet melegíteni, nem ismerünk oly testet, mely valamely hőkulfövel hozatván közvetlen érintkezésbe, meg nem melegednék; ellenben a sugárzó meleg a testeket nem egyaránt, s nem is minden testet képes meg-

melegíteni. A testek a melegsugárokkal szemben következő tulajdonokat mutatnak: némely testek visszaverik a reájok eső melegsugarakat, ezen tulajdonra legnagyobb befolyása van a testek külsőjének: mentől tömöttebb és simább felületű valamely test, és színre nézve mentől jobban megközelíti a fejezet, annál jobban visszaveri a melegsugarokat. Mások meg keresztül bocsátják magukon a hősugarokat, ilyenek a szilárd testek közt a kő, továbbá a víz, levegő stb.—meg mások magokba nyelik azokat.

Csak azon testek, melyek ez utóbbi tulajdonságot bírják képesek a sugárzó meleg által melegedni, ezen sajátság is a felület alkotásától föltételeztetik, mentől darabosabb és sötétebb felületű valamely test, annál nagyobb mértékben bírja a melegsugarokat benyelő tehetséget.

Ismert törvény, mikép az egyszer bármi úton megmelegedett testek nem tartják meg magukban a meleget, hanem tovább adják, kisugározzák azt, s a tapasztalás e tekintetben azt tanítja, miszerint mentől könnyebben melegszik valamely test, annál könnyebben hűl ki, három egyenlő tömegű gömb, melyeknek egyike fényesre van simítva, másika darabos de fejezet felületű, s harmadika darabos és feketére festet külsővel bír, egyenlőleg megmelegítve, aztán magára hagyva, nem egyszerre veszti el melegét, a fekete és darabos felületű hamarabb hűl ki a többinél.

Ezen adatok segítségükre lehetnek a hármas származása teljes belátásánál.

A nap sugárai által megmelegedett földi tárgyak estve, miután a nap leáldozott, kezdik kisugározni a meleget, hidegekké válnak; hidegebbekké mint a levegő, mely daczára annak, hogy melegedését nem a nap sugárainak köszönheti, hanem a földnek, melytől érintkezés folytán lesz melegebb: nyert mérsékletét lassabban veszti el. A levegő és földi tárgyak közt létező ezen mérsékletkülönbség által idéztetik elő a harmat, épen azon okok folytán, melyek a hideg vízzel telt pohár és ablaktábla megnedvesedésénél szerepelnek.

Vannak azonban körülmények, midőn ezen mérsékletkülönbség nem akkora, hogy a harmatnak — annyival inkább a dérnek — eredetet adhatna, ezeket is gondosan kipuhatolta Wells: a harmatosodni kitett tárgyak közül ezt oldalról, amazit felülről deszkavagy vászonernyővel környezvén; azt tapasztalta, hogy az első esetben kevésbé, az utóbbiban épen nem harmatosodnak meg a tárgyak, minek magyarázatát abban találjuk, hogy a kiáramló melegsugarak nagyobb része visszaküldtven a környező tárgyak által — nem hülhetnek a harmatot származtató mérsékre. Ezen mesterségesen előhozott körülményt néha a természet maga hozza elő, midőn a láthatárt vékonyabb borulat-, vagy vastagabb felhőréteggel vonja be, mely visszaküldtven a földi tárgyakból kiáramló melegsugarakat, nem engedi azokat kellő mértékre kihűlni, nem keletkezhetik harmat.

Ily magyarázatot adott Wells a harmat tüne-
ményéről, mely tisztán felfogva kimerítő feleletet

adhat a harmat jelenségét illető minden kérdésekre: hogy miért nincs felhős éjeken harmat, miért nem lehet tavaszi borult éjeken félni hóharmat vagy dértől, miért akadályozza a szél a harmat vagy hóharmat keletkezését?.. t. i. a szél által új meg új levegőrétegek jövén a tárgyakkal érintkezésbe, közlés által visszaadják azon meleget, melyet sugárzás útján elveszítének stb.—megtanítja egyszersmind a gondos szőlős gazdát, hogy mikép védje meg szőlőjét april végén sőt május elején, egy két éjen át a dér pusztításaitól: ha a derült éjek következtében dértől tarthat, csináljon mesterséges borulatot, nedves szalmát égettetvén szőlőkertje körül; — de fölvilágosit az iránt is, hogy a holdnak legkisebb része sincs a harmat vagy dér előállításában. Az igaz, hogy mentől derültebb éjnek idején a hold, annál nagyobb harmatra, vagy dérré számíthatunk, de ezt nem a hold arcának fényessége okozza, hanem a borulat hiánya, s a hold tökéletesen ártatlan.

Igy lön felmentve a hold, ama fontos vád alól, hogy ő forrázná le hidegével a tavasz fejlődő növény-csiráit.

S már én azon meggyőződésben vagyok, hogy így van a dolog, a többi holdnak tulajdonított befolyásokkal is. Tegyük csak valamennyit oly kimerítő tanulmányunk tárgyává, mint Wells a harmatot, s meggyőződendünk, hogy vagy legkisebb igaz sincs bennök, vagy csak tetszőleg függnek össze a holddal, mint a harmat tüneménye; meggyőződendünk, hogy a holdnak legkisebb titkos vagy érzék feletti

befolyása sem lehet földünkre; minél fogva mindazon állítások a hold hatásáról— melyeket egyébaránt kalapáccsal sem lehetne némely mezei gazda fejéből kiverni— nem egyebek, mint ama sötét kor maradványai, melyben a csillagképek állásából jövendőt olvastak, az üstökös megjelenése háborút jelentett, s a nap fogyatkozását úgy magyarázták, hogy a napot a sárkány eszi meg.

Meggyőződésemben engem megerősít azon tény, hogy találtam gazdákra, kik gazdasági dolgaik rendezésében legkisebb tekintettel sincsenek a hold sóványodó vagy hizó arczára, nem hisznek a hold érzék feletti hatásában. —

De tán elég is lesz ennyi e száraz eledelből, nem tartoztatom többé urambátyámat; mintha látnám a gyalogposta megérkezését, a szomszéd postaállomásról, látom mily mohón bontja fel urambátyám a „Pesti Naplót“ s kezdi olvasni azt, — nem háborítom ez uttal többé, vegyen az én hideg vizem után borsos meleg bort be (Fk) vezérczikkeiből, bódítsa el képzelőerejét a harcmezőről érkezett hírek kombinatioval.

A szellemnek is van szüksége narkotikumokra.
Isten áldja önt.

MENTOVICH F.

NÉPNEVELÉS OKTATÁS.

Első közlemény.

Ha az újabb irodalmi mozgalmakat figyelemmel kísérjük, különösen azon feléledt megifjult szellemet, mely rövid idő alatt Magyarhonban a közoktatás terét átlengve, a régi kerékvágásból a népnevelést oktatást kivette s újabb nemesebb irányfelé kezdett haladni: azon meggyőződésre jövünk hogy—egy író kifejezése szerint— „Nekünk egészen polgáriasodott europaias néppé kell válnunk, félig Ásia, félig Europa nem maradhatunk.“ E meggyőződésben annál inkább megerősödünk, mert figyelmünket magára vonja a magyar irodalomban - mely soha élénkebb nem volt mint most — ama nemes törekvés, minélfogva íróink egy része feladatául tűzte ki az olvasást eddig nem kedvelt, nélkülözött néppel megkedveltetni, megismertetni a különböző szellemi termékeket.

Hogy íróink minden tőlük kitelhetőt megtesznek céljuk elérésére, hogy eleget irnak s adnak sajtó alá népnek szánt művet is, az tagadhatatlan.

Hanem hát ki olvassa aztán azokat, azok-e kiknek számára iratott: a nép? vagy közölök a legkevesebben, s a litteratusok közül a legtöbbben?.. A kérdésben befoglaltatik a felelet is; s azt hiszem nemcsak nálunk Erdélyben, hanem Magyarhonban is. A Kazinczy s. társai keserü küzdelmes korát túléltük Istennek hála mind itt, mind amott, midőn a magyar írók a nemzet nagyjai sem értették meg, küzdeniök kellett éhség-, nyomorral s részvét nélkül szólniok sirba! Ma az úgy nevezett értelmes osztálylyal csak megvagyunk ugyanahogy... Elnémult eme gögös mondat is: „a paraszt maradjon parasztnak, mire való neki tudomány, hiszen ha felnyílnak szemei, elégedetlenné s félelmissé válik: — Talán többre becsülük ma az emberkiképezés mesterművét is, mint a csikónevelést, idomítást; hanem hogy az emberiség kiképezésén fáradozók — általában — nálunk még mindig a legsilányabb dotatiók részvényesei, hogy a magyarnyelvnek a világon leggazdagab czimosztogatási szótárában az ők czimezésére még eddigelő kifejezés nem találtatott fel akkor, midőn minden kaputos, vigános, téns, nagysás stb. czimmal ambitionáltatik: mindezeket nem hinni, hanem csak látni, hallani kell, mint tényeket.

Azonban bocsánat, most veszem észre hogy tovatévedtem. Szoljunk egyebekről. Igen... a nép nem olvas, s nemcsak a szegény, a földhöz ragadott nem olvas, kinék nincs még a mindennapja: a gazdag sem olvas, a hat-tizenkét ökrös, ki megvenne néhány tuczat városi kaputost.— Miért nem

olvas hát a vagyonos nép, hiszencsak tudnia kellenék, hogy egy lelkes író kifejezése szerint: „A világ halad, s kimenni nem akar menettetik, hogy a régi idyllikus állásban nem maradhatunk, s jobb minél előbb átesni a nagy forradalmon, s átküzdeni az oly bajos, de elkerülhetlen átmeneti korszakot: Ismerve a nagy tömegnél a népnél azon antik s nagyszerű nyers erőt, melynek ez birtokosa, elgondolva hogy mivé fejlődhetett volna s fejlődhetnék az újabb népnevelés, írói működés áldásos malsztjai által; szemlélve másfelől az inertiát, apathiát, melybe sülyedve van, a részvétlenséget melylyel viseltetik „Zöld Marczy, Palatinczki historiája“ s néhány olcsóbb kalendariumon kívül mindenféle újabbkori szellemi termékek, mozgalmak iránt: azon gondolatra jövünk hogy valamint a Mózes által vezetett népnemzedék nem volt arravaló, hogy az ígéret földét megtapodja, hanem el kellett halnia s temettetnie a pusztában, és 40 év alatti vándorlás után egy újabb ivadék vette azt birtokába: így a mi népünk azon nemzedéke is, mely oda képezve nincsen—s vajmi kevés lehet a kiképzettek száma!— hogy értelmesen olvasson s olvasás által értelmi s erkölcsileg- szellemileg- anyagilag gazdagodjék, — az ígéret földének birtoklatára nem való. Erre új ivadékokat kell időnként a népnevelésnek előállitania, a mi a néptanodák nagyszerű feladata; mert az idéztem író szerint: „A polgárisodás országa nem jön magától ha összetett kezekkel várjuk, míg mások megszerzik számunkra. Ott kivált, hol oly sok a hely-

repótolandó, s annyira szükséges a kétszerezett erőfeszítés nem lesz eredmény ha mind az, ki ép tagokkal bir vállalva nem vesz részt a nagy közös munkában:“ Ha néptanodáinkban -- kivétel nélkül minden nemzet s vallás színezetüekben -- meg nem honosítjuk a legujabbkori és sokhelytt már a gyakorlati iskolában divó népnevelés s oktatási maximákat, nem jön el Erdélyben Istennek polgáriasodott országa — az, melyet a „Miatyánkban“ kérünk.

Hogy néptanodáink az idő és körülmények kívánalmai szerinti újjáalakítások s alakulások nélkül a valódi célnak meg nem felelhetnek, hogy a gátló akadályok elmozdítása nélkül egyetemleges előhaladást, értelmi s erkölcsi fokonkénti fejlődést elő nem idézhetnek: arról azt hiszem kétségeskedni csak a lehet képes, ki a testvér-magyarhonban e téren kifejtett elméleti s gyakorlati nevelés reformjaival ismeretlen, vagy azoktól idegen.

Tagadhatlan, hogy a jóratörekvésnek nemesebb irányu előhaladásnak mint tényezői állanak előttünk ama fáradozások, melyeket a közoktatás, s magyar irodalmi téren működők szellemi anyagi segélyezők különösen a lefolyt közelebbi évek alatt kifejtettek azon célból, hogy a népnevelés oktatás az elavult helyzetből kiemelkedjék, és a jelenkor kívánalmai szerint intéztessék.

Azt hiszem, hogy a testvérhonban kifejtett eszmék, s ezeknek higgadt tisztázási uton történt gyakorlati alkalmazása s életbeieptetése feletti szemlélődés nem leend ránk erdélyiekre nézve is érde-

ken kívüli, ha tisztán akarunk látni s felismerni, hogy magasztosabb szentebb, és az utókor hálájára méltóbb törekvésben nem fáradozhatunk, mint mely azt tűzte ki feladatául: mikép lehessen megvalósítani a minden nemes keblek közóhajtását a népnevelés oktatás mezején oly rendszeres működés által, mely a baj gyökerére hatva s az egészlet mintegy átölelve, felkarolva új élet jelenségekben mutassa azt fel mindenek szemei előtt.

Ha multunkba visszatekintünk, az itteni megtelepedés óta sokkalta viszontagságosb életen ment keresztül minden minket megelőzött nemzedék, midőn nemzeti léteért s Europa civilizatiojáért küzdött kül- és bel ellenséggel, semhogy a fölötte átviharzott események közepett magát megtisztíthatta volna minden ázsiai nyerseség konok maradványaitól, és későbbi rosz kinövésektől. A társadalmi élet mezején időnként dúsan nőttek fel a mérges növények, melyeknek kiirtása a jelenkor munkás kezeire várokozik... Midőn mindezek fölött komolyan gondolkodva keressük az utat-módot és eszközöket, melyek százados mulasztások után jobb jövőt ígérnek: önként merül fel a reform szükségessége e téren, mely nagy-átalánosságban keresztülivendő lenne, s mindazon üdvös intézményeket szellemi életjelenségeket a mi körünkbe Erdélybe is átültetné, melyek életbeleptetése valamint egyebütt, ugy nálunk is megtermené a jó gyümölcsöt, jelen s jövőre áldás-dúsan kiható lenne.—

Ha a néptanodák terjedelmes feladatát, magasz-

tos czélját tisztán felfogtuk oda értve hatása és eredményeiben nyilvánulni kellett ép életjelenségeit: ekkor előttünk áll a hazának legéletbevágóbb intézete, melyen mint szegletkőn nemzeti nagy épületünk szellemi terhe fekszik. Azon intézet, hol a gyermekben rejlő szellemi erkölcsi s testi erőket úgy kell összhangzatosan kifejlésnek indítani, hogy a netalán elhanyagolt házi nevelést is helyre hozva, kijavítva az innen kilépettek midőn átadatnak vagy a felsőbb iskoláknak, vagy a közéletnek, az ész józan kalauzul szolgáljon mindennemű tendőikben, az erkölcsi erő szilárdakká tegye azon küzdködés közt, melyben a sorssal világgal s önmaguk rossz hajlamaival állanak; a testierő pedig képesekké tegye az élet pályájukon vállakra nehezülő terheknek hordozására. Szóval: a néptanodáknak feladata, lehetőleg átalánossá tenni az értelmi s erkölcsi érettséget, hogy a tudatlanság s erkölcstelenségből eredő gonosz tetteknek ritkulása, az erények gyakorlata által a társadalmi élet nemesíttessék. Ennélfogva nagy horderejű kérdés: mikép kelljen elintézni a néptanodai ügyet, hogy a mit attól várunk eszközölve legyen?

Valahányszor azon titkos és nyilvános bűnmerevnyetek taglatatába bocsátkozunk, melyek a magán- és társadalmi életet annyira mocskolják, valahányszor a börtönök szerencsétlen lakósaiban az őket odáig vivő okokat vizsgáljuk: mindannyiszor a népnevelés árnyoldalai tűnnek fel előttünk; mindannyiszor a néptanodákra rojjuk az említett bajok-

nak okát, nem mérlegelve kellőleg azon akadályokat, melyek teendőiknek útjában gátlólag állanak, s melyek hogyha meg nem szüntettetnek el nem mozdítottak: a néptanodák a tudatlanság s erkölcstelenségből eredő gonoszságok megszüntetése tekintetében igen csekély, néhol semmi való kilátással biztatót nem ígérhetnek; annál kevésbé biztosíthatják az egyetemleges előhaladást.

E meggyőződéstől áthatva tárgyalom azon akadályokat, s azoknak mikénti megszüntetését, melyek itt nálunk Erdélyben a néptanodák teendőinek útjában gátlólag állanak. A magyar irodalmi mozgalmaknak a népnevelés oktatás körében öszpontosult tiszteletre méltó jelensége azon meggyőzésben nyilvánult, hogy míg mindenütt a szükséges reformokon átvive s kellő stadiumba helyezve nem lesz a néptanodák ügye, míg a teendőiknek útjában álló akadályok elmozdítva nem lesznek: mindaddig szilárd alap nélkül épülvén a nemzeti nagy épület ingatag és roskadozó marad, tömegben előbbre nem haladhatunk, azon öntudat nem vigasztalhat hogy az emberiség kincstárát az egyetemleges előhaladás-tökéletesedésben szembetűnőleg gazdagítottuk; a jövőbe nem helyezhetjük azon vigasztaló öntudatunkat, hogy egykoron az utánunk élő ivadék büszkeséggel fog visszaemlékezni a mostani korra és ennek a közoktatás mezején kivivott győzelmeire; más népek nemzetek nem fogják tisztelettel említeni a magyarnevet!

E meggyőződéstől áthatva irtak tanácskoztak tet-

tek annyit a magyarhoni népnevelés-ügy bajnokai a legközelebbi időben, ezért tettek ki jutalmakat né-mely reformi teendőknek pályamunkák általi megfej-tésére, tisztázására.

E meggyőződéstől kell nekünk is erdélyieknek áthatva lennünk s mindent megtennünk a népnevelés, oktatás körében, hogy a magasztos czél nálunk is megközelíttessék; minélfogva az útnak, melyen mennünk kell akadályait ignorálnunk nem lehetvén: mindenek előtt ezeket szükséges kimutatni, és el-mozdításuk által a pályát egyengetni. Ily akadály a néptanodák teendőinek útjában:

1-ör. A kisededovódák nemléte.

A ki kisededovódai tanítást nem látott, vagy más-kép arról tiszta fogalommal nem bír, az nem is gyanítja azon könnyü játszva tanításmódot, minél fogva a minden jóra fogékony romlatlan keblekbe minden később gyümölcsözőndő jónak üdvös magva elhintetik, s mindenféle hajlamoknak jó irány adatik.

Az emberiség szent ügyéért nemesen dőbogó szívnek sugalatából jött létre ez intézet, s meg fog győződni egykor mindenki a tapasztalás nyomán hogy: népek és nemzetek, melyek a kisededovódákat meg-honosították annyi áldást árasztó forrást nyitottak fel saját területökben, a hány kisededovódát felállít-tottak. Megbeszélni vagy leírni nem lehet a testi s lelki ép élet megőrzése- megóvásában öszpontosuló azon vállalatot, mely a gondja alá adott kisedek-ben egy új s jobb nemzedéknek veti meg mindenütt alapját úgy, hogy a kisededovódákat a népiskolák

szilárd alapjának kell hogy mondjuk, s ezek hiányában a néptanodákat teendőknek útjában akadályoztatva, hátráltatva, vagy épen lehetetlenítve a haladásban.

Nézzük meg a járni s beszélni megtanult gyermeket oly veszélyes körülmények között, hol örökre romlásnak indul s honnan csak jó nemtője mentheti meg. A szülők az élet nehéz terhei-vagy kényelmeivel ellévén foglalva s különben is ha nincsenek arra hivatva s képesítve, hogy a lassanként ébredő gyermektehetségeknek nemes tápanyagot adjanak s jó irányba vezessék, ezek egy részről elbutulnak, más részről pedig minthogy e korszak nyüzsgés- mozgás- s folytonos tevékenységben telik el, minthogy hozzájuk tapadva marad minden érzéki benyomás: innen rájuk nézve csak az fejlődik ki, minek természetesen történnie kell, hogy mint madár a légtérben, hal a vízben, a mily elemében mozognak, oly jellemüekké fejlődnek. Az apai háznál ha visszavonás uralkodik, folytonfoly az átkozódás, szitkozódás, káromkodás veszekedés; máskor meg a guny, rágalom, bosszu-forralás, és más nemtelen indulatoskodásnak heves, vétkes kitörései: mindezek mennyire megmérgezik a fogékony gyermeki szívet!..

Vagy tegyük fel, hogy a szülői háznál ezek-től még ovatnak a gyermekek: nincsenek-e kitéve hasonló veszélynek a szülői házon kívül többeknek társaságában, hol a már megromlottak minden eltanult rosszat minden visszatartózkodás nélkül pajzánkodva elmondanak, megtesznek, s így egymástól a

gonoszságot eltanulva elárasztják? Hát a vén banyák, dajkák, megromlott cselédek mennyi babona s kártékony mesés elbeszélésekkel, aprólékos erkölcstelen csevegésekkel tömik meg a köztük forgó gyermekek fogékony esztét és szivét?! " "

Ily bünfészkekben már eleve megromlásnak indult ártatlanokról lemosni az erkölcsi szennyet, vagy éppen megóvni attól a kiseddovodák feladata, hol nemes irányt kapva a tán elferdített, alapjában megromlott házinevelés helyrehozatván, becsületes emberré képződhetik a neveletlen vagy roszulnevelt gyermek.

A fenn előadottakból látható mennyire akadályai a néptanodáknak teendőiben a kiseddovodák ország-szerte ritkaságai, látható mikép romlanak meg a veszélyes körülmények közé jutott kiseddek, míg elérik azon felserdült kort, midőn a néptanodába küldethetnek! Mit mondjunk már most azokról, kik a néptanodába járhatás kedvező szerencsésjétől is megfosztva romlásnak indultak s haladnak a sz. irás szerint a megkezdett uton, s arról letérni elegendő lelkierővel nem bírnak? nem ezekből fejlődnek-e ki az elvadult természetnek oly fattyu kinövései, oly tetteknek végrehajtói, kiktől a szelid jámbor ember irtozva borzad? nem ezekből lesznek-e a minden törvényeket letiprók, Istent káromlók, tolvajok, utonállók, rablók, gyilkosok? ! stb.

Ezek így lévén hogy a néptanodák a népnevelés oktatás akadályainak bilincseiből szabadulva feladataiknak megfelhessenek, szükséges hogy a

kisdedovódák nálunk is meghonosuljanak, és a néptanodák teendőiben alapot és segédelmet nyujtsanak.

Mikép lehetne községenként leggyorsabban s legolcsóbb áron kisdedovódákat létrehozni a szülők lelkeszek, tanítók, előljárók s minden ügybarátok, szilárd akarata- s közremunkálására támoszkodva, az a „Vasárnapi újság“ multévi folyama 11-dik számában megtalálható Sztankó János okleveles kisdedoyó urnak egy lelkes fölhevásában, melyet az illető szerkesztőség azon buzgó ohajtás nyilvánításával tett közzé: vajha a lelkes fölhevás minél élénkebb viszhangra s követőkre találna.

Ezen lelkes fölhevásnak ide vonatkozó s gyakorlati alkalmazásba veendő része így hangzik:

„Minden kisebb-nagyobb helységben vagyön köztisztületben álló szegény özvegyasszony, ki a kisdedek óvását csekély díjazásért föl vállalná. Vagy egykét marok fölzeléket, félfont lisztet, szalonnát vagy zsirt, melyik család tagadna meg? Pedig 50, 60, 100 család közt alig figyelmet érdemlő kiadás lenne, s még is ezáltal a kisdedovói fizetés s élelmezés biztosíttatnék. —

Nincsen-e minden nagyobb, rendezettebb városban ovóintézet s ebben képzett vagy avatottabb ovó s ovónő, kik az ovásra felfogadott nőket intézetükben párhéti oktatás s gyakorlati utbaigazítás után ovói teendőikre csekély tisztelet díjért előkészítenék? De ezek hiányában a lelkeszek, tanítók is adhatnának kellő utasítást.

Vagy 15 — 20 ftot egy tágas szobáért óvodai

helyiségül nem áldozhatna-e egy község? és nagyobb helységeknek rendesen nincs-e községháza, melyben a köztanácskozásra használt többnyire tágas szobát csak azért is átadhatja e célra a helység, mivel nyáronát köztanácskozásait inkább vasárnap s ünnepeken tartják, ekkor pedig ugyis ovási szünnap lévén rendeltetésének is megfelelőne.

Ez az akaraton kívül mibe kerül?

E minden tetemesb áldozatot elmellőző gyakorlati mód lesz csak képes hazánk községeiben a kisdedovási nevelést életbeléptetni, és virágzáshozni.

Egy két templomi szónaklat, vagy tekintélyes közbizalmu polgárnak föllépése ez ügynek a többit nemcsak megnyerni, hanem minden nagyobb előkészület nélkül párhét alatt kezdeményezésbe is veheti“.

Ehez azt hiszem kommentár nem kell.

NAGY I.

A MAROSVÁSÁRHELYI RÉGI NAGY FAZÉK.

(Iskolai kép a multból.)

Emlékezzünk régiekről.

Szegény elfeledett nagy fazék!

18** szeptember 1-ső napja van. A marosvásárhelyi kolégyomban a fasor végére kanyarított boltív alól, Madrid nevezetű lakszoba elől, két kolégyomszolga torokszakadva kiáltja: „ad publicum!” senki se közelit örömkialtva „hozd ide!” Oh pedig ezen „hozd ide” mellett sok jó fő fejtett ki. Ismét és ismét hangoztatják a szives fiúk „ad publicum!” Végre csakugyan valami szárnyszegett, a többinél — kik ott fel s alá szaladgálnak — sápadtabb fiú, tán a mezőség széléről a málé földjéről lehetett — vontatva elrikantja magát: hozd ide!

—Eljősz, ha kell; csak nem viszem a szádba, mokány!

A tanuló oda czammogott.

—Nó mitek van? lássam!

—Hús, mennyi kell. Ma Dóczy úram főzetett, a kinek könnyebben jön a hús mint paszuly. Mert tud meg, hogy ő mézárós.

—Hát kalányt nem adtok?

—Még azt is?! Tudom, hogy mához egy hét megennéd, s még apád is ezt a jó ételt. Látszik hogy ma september 1-je, most mind televagytok. De tudom, hogy kiürülsz majd, ha elfogy a máléd s az a kis turo, mit anyád a takaróruha szögletébe bogozott s a fazék káposzta se tart mindig, a mit hátodon ideczepeltél.

—Én? káposztát?

Ott toppan egy éles szemű fiú, s rögtön rákiált.

—En signum! káposzta — crambe.

—Hagyd el, hogy crambézzék a szegény árva!

De a signum még is csak ott maradt levetve a szekrényre, melyen a mezőségi fiú már étkezni kezdett, s hogy ne háborgattassék nyugalmas étvágyában, az a pajkosabbik városdiákszolga ugy utána hajította a már meszítávozottnak a signumot, hogy még maig se találták meg. Ha valaha megkerülend az a fületlen gomb, még valamely régiségtárba juthat, mivel nem volt ráírva „signum“.

A mezőségi fiú az elkezdett falatozást folytatta. Előtte tátogott a szekrény, szennyes tartalmára az erdélyi vedret jóval túlnőtt, kívülről mázatlan, belől fekete kéreggel bevont fazék, remeke a Jakab úr miskolci születésű legényének Tatárnak, ki ennek párját csak Debreczenben készítette. A fazék oldalán tartalmas idegek folytak le, jelölvén a derék mészáros Dóczi uram szivességét; itt-ott a fazék karamján remegő glödöraprólék, mint annyi narancshéj—a sok rávesztegetett sáfránynak miatta — sárgált. Hát a

félig már lepasztott tartalom? Valóban érdemére vált egy marosvásárhelyi gazdasszonynak azon főzet, melyet ma a városdiákjainak Dócziné asszony készített. Ugy hiszem, hogy ízét az a bogár-szemű barna piros leányka adta meg, a ki egykor anyjához hasonló marosvásárhelyi gazdasszony leendett. Oh! mert sehol sem is készítik úgy a glödört, mint Marosvásárhelyt, káposztájok pedig a kolozsvári mellett áll; de riskásás bélesök minden- akárhovavalót felülhaladó. A két utolsóban ritkán van részök a városdiákoknak; de tájékozás okáért ezt mégis elmondám, dicséretére azon gazdasszonyoknak, a kik oly sok bús és vidám év alatt azoknak a szegény kalvinista diákoknak annyi jó falatot tálaltak. A nagy fazék —ismét közbe legyen mondva— a nem böjtös, és kalánynyal felmerhető ételnemeknek minde- nikével meg volt barátkozva: a déli konzos laska után, estve a savanyított paszulynak épen úgy helyet adott, mint a holnapi riskásás leves után a töpörtös szabógallérnak; és így tovább, mert ő, valamint kalvinista derék patronusai, soha sem böjtölt. Ezen nagy fazék mellett, ott hevert a zöld cserép tál mely magába foglalt —ha töltöttek bele— mintegy félvedernyi tartalmat, és a fazéknál nagyobb, és zsírosabb kötökosár; azt, hogy a terhet megbirja, Felében valamelyik Kacsó mondva készítette: a „papurát“ melyből az készült, a m. bándi tórolán épen a rector szállította, megemlékezvén a régiekről.

Ennyiből állt az egész asztal-teríték: a nagy fazék, egy tál, egy kötökosár. Oh hány ezeren kel-

tek föl mellöle megelégedve? Hány izben töltötte meg annak kebelét az a marosvásárhelyi kalvinista polgárság. És azok a hivek mindig ugy tettek, midön a konyhából a szolgák kiemelték, mintha annyi kegyeletes tettel járultak volna az ur színe elébe. Azt is kivánták hát mindig „kedves egészségükre válják“ „kölsék el jó egészséggel“ az egyfelét megköszönő szolgálótól, mert azt ők vallásos szentpomból tekintették. Oh ti derék marosvásárhelyi polgárok!

Minthogy elbeszélésemhez a nagy fazék a tényező, minden más csak mellékes, tehát mint minden beszély-hősnek, ugy a nagy fazéknak is van életrata, születése, viszontagságai, és lenni kell halálának is.

Születése ott kezdődik, a midön a fejedelemlombeli háboruk alább-alább szállván, a reformáltak is gondoskodni kezdtek arról: hogy a kebelben növekedjenek értelmes egyének, álljanak elő papok, tanítók, kik az útakon elől hivogató példával járnak. Azon időben sok pártfogó támadt, a kiknek száma, az idő telvén, apadt vagy szaporodott a körülmények, a kilátás, és az érdekek szerint. Jámbor, buzgó polgárok iparkodtak az egyes nagyok után törekedni; a czopfos ösök lapos fésűje alatt életrevaló gondolatok ébredtek, s egy-másszori találkozására néhány ekklesiabelinek megérlelé azon eszmét, hogy ők öszvevetett vállal néhány jóra menendő tanuló-diáknak élelmezését kiállják, számukra sorra főzetnek. Az üdvös vállalat megkezdett; a diákok a házhoz jártak, a mi később alkalmatlanná vált,

s a szokás által oda módosítatott, hogy: ám lássák a diákok, ha nekik tetszik, a pártfogók a kolégyombába is felküldik az ételt. Előbb a pártfogók állták ki a felhordókat, de ez már nekik lévén alkalmatlan, felszólították a diákokat: hogy hát csak vitessék el a főzeléket, ha enni akarnak: ezen indítványnak is találkoztak gazdái. De megint a pártfogóknak eszébe jutott: hogy bizony csak viszás dolog az, hogy ők valakit élelmeznek, s azoknak képöket se lássák: hisz bár az egyházban az istenitisztelet alatt találkoznának. Oh! akkor a vallásos érzelem a külsökben is mutatkozott: a buzgó polgárság naponta el-eljárt az imaterembe. A híres Borsos, Nagy, Borosnyói, s többek emléke azok előtt is, mintha élne, a kiknek (szülönagyatyjuk) hallgatta azok ékes előadásait. Akkor a tisztátalan életűeknek tiltva volt az egyház szent küszöbéni átlépés; a kaczer ifjút kiutasították sbt. Akkor azok az ártatlanság jelképei a „discantisták” nyitották meg és rekesztették be a isteni tisztelet-tartás folyamát. Azok a simára fésült öreg polgárok pedig, abban az ezüst gombos dolmányban, a szederjes magyar-nadrággal, selyem kalap- és ezüstös nádpálcával kezökben oly lelkesen utánozták az egyház hajójában épen a szószék előtt primázó discantistákat, mintha csak tulszelemültek volna; és azután — kikapván a négy discantista a vasárnaponkénti díjt 25 váltó krajczárt — azokat némelykor a tornácban épen ott a felvonó hid mellett meg is várták, pár garassal megajándékozván. Sátoros innepeken pedig kalácscsal, piros

tojással, garas- krajczárokkal úgy ellátták a házoknál tisztelettételre köteles fiúkat, hogy azok innep telével a gyűjtéléket számbavévén, egynek része a 25—30 váltó forintot is elérte.

Csak azért emlitém meg a discantistákat, hogy az ök sorsuk is valamennyire hasonlított a városdiákokéhoz, a kik, miután már a templomozás ideje alatt is megjelentek, lassankint kötelességüknek ismerték az ottani szolgálattételben részvételt. Így alakult meg egy alapítvány, melynek fentartása merőben a marosvásárhelyi öszves kálvinista polgárság feladata lett, a kik — dicséretükre legyen följegyezve — becsületüknek tartották ezen alapítvány fentartását, noha nem csak egyszer követelt el boszantásokat a pajkos ifjúság. Például: hány ízben hagyták a fazék oldalán a déli ételmaradékot intő példakint, hogy a tulsó szomszéd azt észrevévén, más fajú és nemű ételt készítessen. De a polgárok közt is találkozott néha egy-egy találékonyabb; a szomszédoknál kieszközlé, hogy a diákok egy héten keresztül csupán árpakásából vendégeskedtek. Ennek aztán a lett a következése, hogy a fölfedezett polgár kibékülés fejében egy veder bort parancsolt elő a márvásos jó ó borból, melyet akkor abban a szobában árúrtak, melyben ma Kali úr lakik, sőt előbb a Syn táktikában, a mely classis a curiára nyílik. Biz akkor úgy volt: azt mondják nagybátyáink. Később, a mint a fogadók a kolégyomból kirekesztettek, az ily színi találkák is más félrébbvaló helyre tételtek át

Az étel kiállítása rendszerezve lévén, a körébe-

ni eljárás úgy ment véghez, hogy a négy városdiák közül egy megindult —rendesen estve— terhes felhőszin köpenybe burkolozva — utána az egyik szolga a nagy fazékkal, s az útjában eső reformált polgárok közül egy hétre is kirendelte a főzőket: egyik ebédet adott, a másik vacsorát. Ez így tartott szakadatlanul télen, mint nyáron. Ezen élelmezésért, és azért a 120—150 váltó forintért, a mit a három nagy innepen, a házaknál körbetisztelés által öszvegyűjtöttek, kötelességök volt az egyházban az énekmester mellett énekelni, néha délelőtt és délután vecsernyéken a lelkész urak helyett könyörögni, és a holtakat „a halál ellen nincs orvosság“ dal mellett—noha ezen dalnak Kirényi uram rendszerint ellentmondott— az örök nyugalomba elbékisérni. Ezen eljárás egyénekenként ismét 15. váltó krajcárral volt megfizetve. Nő néha még a tórban is résztvehettek.

Oh! de ezeknek a jámbor ifjaknak hóna alatt száz meg száz nőtt ki a kolégyomból. Ej! ti marosvásárhelyi polgárok! sok jófejü ifjú törölte meg a száját azon izletes étek után, a melyet csinos nők, vagy fürge leányaitok készítettek.

Ezen hozadalmas körutat megtéve, térjünk vissza oda a honnan kiindultunk. Így térnek vissza a nagy világ körül hajozók, így hull vissza a vizekből kipárolgó gőz, esőalakban. Megindultunk pedig egy szeptember 1-ső napján a marosvásárhelyi kolégyom legnagyobb szobájának Madrid nevezetűnek ajtójából, a Madaras Pali szekrényétől. Szeptember

1-én Pali nem akadt emberére, mert az ifjúság ma vált meg az apai tűzhelytől; az édes anyai könyük még arczukon nedveslettek, s a testvércsók ajkukon — avval a pogácsával, mely zsebjükből kukucsált ki — még nem hült meg, haszintén a lelkész és rector urak oktatása feledékenységbe ment is. Tehát, hogy ma vendég nem találkozott a maradékra, annak a volt — mondom — oka, mert most még mindenki säturálva volt a honi konyháról. Az a mezőségi gyerek talán árva lehetett; hisz a szegény árvát az ág is huzza. Legelső belépése a signumba holtott. Ma a városdiákok sem ettek a mindig terített asztalról, mert az a sok jó collega ugy elhalmozta őket is a mindenfélével, hogy az izletes glödörnek nem maradt hely. Aztán az a közös szivesség, a mi az iskolában a láncczot füzi, az az önzéstelen barátság, mely csak ott táplálkozik, mindent háttérbe szorit. Hát még a pap, a mesturam leányai?! az a Biri, Kati, vagy épen Juczi sat. a kívül a kalvinista diák a mult legation ismerkedett meg? továbbá az a jó szivü számtartó, ki a bort vederrel vitte föl, és az a kertész, és az öreg tisztartó úr, a kitől most egy éve az „álágeren“ vagy a hat krajezáros banque-onn két váltó garast nyert? egészségesek e? stb. stb. Ezen kérdezgetések három négy napot oly fönségesen elrabolnak a kalvinista diákok életéből hogy észre se veszik, midőn már egyetlen krajezárnak sem urai. A hazúl hozott töltött csirkét, szalonnát, túró, s még a kenyeret is utolsó falatig par compaignie fölemésztették, miután a városdiákszolga se kénytelenítettik, hogy

kiabálja „ad publicum“ mert eljárnak a vendégek hivatlan is, csakhogy már ezután valami löre se jut mindeniknek. Nó de ez is jó! Nem egy pár száz diák nőtt fel szinte száraz kenyeren, és fris fizen a piaczi kutból. Így végre azután a diligentia vége felé a classisokban a fiokgerendákon, és a korlátokon szinte mindenütt olvashatni „veni cito vacatio, dabo tibi komloszipó.“

A diligentianak egyik criticus szakaszában, mintegy a közepén, talán épen kedden vagy szerdán, midőn már a mult csütörtöki szállitmány elfogyott, a jövő csütörtöki pedig még nem érkezett meg, már most Madridban ben találkoznak a városdiákokkal. Hogy most más alakú a találkozás, mint a minapl, annak okát ismervén, térjünk át a személyekre, a kik ezen nagy szobában állnak, sétálnak, nyugtalankodnak. Épen helyén, mert itt még többen is megférnének.

Legnagyobb fazéknak, legnagyobb kamara.

Az asztal, mintegy másfél öl hosszú, kerek rakva cseréptányérral a Kulifai uram gyarából, pléhalán és villa a kézben. Minden diák hóna alatt pár kellemes zamatú barnapirosra sült kolégyomezipó, a melyet a kilenczvenes diákok ingyen, legfőlebb a praecesrejárásért, a patronusok kegyéből kapnak; az ifjabbak vagy veszik azt, vagy valami szolgálatért jutnak hozzá, vagy épen a czipóra nem szorultaktól kegyelemből nyerik. Ezen puha, meleg czipó—mondom—oly fölséges ingerlően kandikált ki a bal hón alól, hogy lehetetlen meg-

állni annak fölnemtörését s így mielőtt a nagy fazék megérkeznék, étvágy-nyerés okáért az egyiket falatonkint bemajkolják.

Egyszer csak mintha árvíz lepte volna el a curiát, a kün hemzsegó gyermekeknek ordítása hallatik „ad mirum“!

—Nó itt van— szolt a legidősb városdiák, levetvén a dogmát, melyből már másfél év óta készület, s azonnal körbe állta a 15—16 ifjú. Csak négy a valódi városdiák, a többi azoknak segédje; tanuló társa; csakhogy azok is, ők mindnyájan szegény legények.

A 30—32 szem az ajtóra szegezve, az aradi fogantyús bicsok kinyitva, a két ágú villa a bal, a pléhkalány a jobb marokba szorítva... a gyomor éhesen...

Madridnak ajtaja megnyílik, arra vad ordítás „ad mirum!“ azon becsapott. Egy surfangos diák kárörvendve kiállotta be a várakozásban tul-csigázottak fülébe.

—Eltört a gómer! —

---Hirdetnéd az apád halálát!

—Vagy a torony ledültét!

A bálteremnek is beillő kamara kebele most szükülni kezdett. A kedélyes ifjuság kaczaja mindent légyözni látszott, csak az éhes diákok éhségén nem uralkodhatott.

—Hol vagy te Pali!?! kiált a kétségbeesett Barnabás Mihály uram, egy öreg legény, a ki mindig sekundával emergált, s most mint városdiák-segéd

működött; tán ő volt — szokás szerint — ma is legéhesebb. Pali most igen okosan nem jelentette magát, vagy tán azon lapdázó fiúcskát kergette, a ki —öt meghajítván — oka lett a megtéríthetetlen kárnak, bánatnak. Miért is nem hordják meg jó bőven azt a curiát homokkal? aggódott, a ki hozzáfért a tolongás, a hahotázás közt. De hát aztán, hogy futnák végig a labdázók azt a hosszú büdüt? a kottyát hol vernék ki. S hova ásnának likat a kis fiúk, a melybe a barackmag, czigánypegy, dió, és kárimás réz gombok löketnek? Ej! hány gyereket veregetnek meg hon azért, hogy kabátjáról már eltűntek a gombok, pedig csak tegnap varrták rá.

Végre a vész hang „eltört a gómer!“ elhangzott s már csak itt-ott az „auditorium“ háta megett, vagy az Örmény Katitól étellel megterhelve jötteknek, mint újságot beszéltek az avatottak, a szemtanuk; hogy a gómer eltört. Madrid is ürülni kezdett, kiki ebédjéhez sietvén. Csak ők nem ettek, ők a városdiákok, a kik naponta 10—20-at szoktak megvendégetni, azoknak ma nem tálalt Pali, a ki csakugyan az utána iramlott fiúktól elfogatván, mint egy hűnbánó hoszúra vont képpel állt meg Haraczkij uram előtt, Haraczkij volt a praeses.

—Ugyan mit csináltál te Pali?! canis mater!

—Hát instálom! ...hát instálom! ...

—Halgass! De hát legalább, mi volt a fazékban?

—Csak magyaros instálom —

—Nó annak köszönd, mert tudd meg: hogy az ételek közt különbség van. Például a töltöttkáposz-

ta, vagy a konczos laska, nem oly ételek, mint az a lirum-larum reszelt!

—A biz instálom, pedig csak oly lirum-lárum magyaros volt—válaszolt neki bizakodva, a céhmes-teries oktatás alatt megbátródott Pali.

—Nó, arról se szólj becsmérőleg. Lám, most az is megjárna!

Mindnyájan helybehagyták.

—Sajnálom én is .. de... —

—Hát most melyik utczába kerül a sór?

—Épen Lidiné ifjasszony körül. Eszti kisaszony épen kérdezte ma is, hogy mikor kerül rájuk a szer?

Haraczki uram arcza derülni kezdett.

Oh! az a szerelem! setét verem.

Pali ezen eselleges szavaiért pardont nyert, s ha még egyszer eltörné a gómert, ismét részesülne Haraczki uram kegyelmébe ezen szóért „Eszti kisaszony!“. Talán azt gondolja valaki, hogy a kalvinista diák, s épen köztök a városdiák nem érzékeny a szerelemre? De hogy nem! sőt épen elbeszélem egy kalandját Haraczki uramnak, a melynek végig folytatásában a nagy fazék játszta a fő szerepet.

Lidi Eszti szép szőke leány volt a maga nemében; nénje-asszony egy fertály-mágnással férjesülvén, arra az egész család büszke volt. Eszti nagyatya becsületes csizmadia, atyja pedig asztalos volt. Anyjával -- kinek nyelvéért, mint szoktákmondani, nem fontak a szomszédnök—soha se mertek szembe szállni, a ki megkisértette a nyelvélés művészetét, mindig vesztett csatatért hagyott el. Az özvegy anya

Esztit oltalmazta minden tüztől, víztől megtámadható véstől: ugymint a katona-lisztek, cancellisták szemétől, és a kalvinista diákok ostromától. Szegény, szegény Lidiné! Hát tehet-e arról Haraczki uram, hogy épen az annyira védelmezett Eszti lett az ő szivének bálványa! Haraczki naponkénti sétája, az Esztiék ablaka alatt történt, a mikor ő, hosszú-nyelű félselyem kalapját mindannyiszor ünnepélyesen megemeltette. Egyszer a pajkosabb fiúk — a kik t. i. nem voltak annyira elfoglalva a dogmaticumokkal — bátorságot fúttak bele, s Lidinéhez betukmálták. Volt ám nyelvharcz, Haraczki uram alig szabadulhatott meg szárazon, mert Lidiné asszony mennyre-földre megesküdt: hogy kiönti a szemét — mint az ürgét szokták Bánságban — odvából, ha másodszor merészel házában megjelenni. Ő, ha egyenesen paphoz nem adhatja a leányát, minden diákféle embert elkerget, kirudól: a pap úr, sórafára nincs gondja, a nagy adót, a nagy házbért, a mi őt szegényíti — nem fizeti. Ezután Esztire került a sor: a nyájas angyal csak hallgatott.

Haraczki uramat ezen catastroph után bús hangulat gyötörte. Szinte sírtak-ríttak az öreg, magtalan, vagyonos Zágoni Kriska hatod íziglen rokonai is, midőn a megboldogult hagyományozót méla keservében elénekelt: úgy képzelgett, mintha minden sírba kísért tetem mellé saját életörömeit is elbetemetné.

De valamint van a földön mindennek kezdete, és vége, ugy a Haraczki uram fájdalmának is talál-

kozott végetvetője, s épen az a mi az ő szemeiben nagy szálla volt.

Mintegy év előtt ugyan is az udvarhelyi kolégyomból a marosvásárhelyibe vetődött egy országvilágot látott diák, vén mint Zolki, és egynehány tanítványban szükölködő, vagy korhelyecske pajtást szervezván, az udvarhelyi tanulók szokásakint, expositiot szervezett. Háborítatlanul tartott a diákoknak naponta szerbe főzetésé; az ők fazakuk nagyságban a gómerrel vetekedett. De minthogy a víz se foly egyiránt, ezen egyformaság is szenvedett egy kis érvágást; mert a hét társ közt a legifjabb Somosdy nevezetű egy estve az egész hólnapi koszt árrát zsebéből elveszítvén, miután látta, hogy neki már collegái nem akarnak költsönözni, hogy tehát a hat nyerespajtás ne éhezzen, egy kis diáki csinyhoz folyamodott. Egy estve a nagy fazakot Gyuri nevű felhordójuk kezébe nyomta. Gyuri a nagy fazékkal — nagyságban a boldog emlékü gómer vetélytársával — távolról követte a leleményes, megszükkült állapotban lévő Somosdit a Szentgyörgy-útczába Petri Mihály uramhoz; a városdiákok körülbelől ott a Makariás-ház iránt szereztek. A szives öreg úr, amúgy marosvásárhelyi polgári őszinteséggel ajánlotta magát, s más nap az exponensek jó ízű ebédet ettek, jobbat, mint a minőt az ő fogadott főző asszonyuk szokott készíteni. Somosdinak tetszett a zsiros tréfa, s egy hétre fölszedvén társaitól a váltó forintokat: azt zsebre rakta; az ebéd egyszer se maradt el, mert azon fel a Szentgyörgy-útca szögeletéig mindenik

háznál főztek. De eltött a hét s a városdiákok is a gómerrel Peiri uramhoz érkeztek: épen Barnabás Mihály volt a kivető. A házi gazda bámult azon: hogy hát oly kicsiny az a város, hogy minden héten sor kerül reá? Barnabás uram tovább ment; ott hasonló feleletet kapott, s így tovább. — Hó hó! — gondolkozni kezdett a városdiák segéd — itt móka történt. Nosza, rajta! fel a kolégyomba, egyenesen Haraczki uramhoz, a kinek az esetet szóról szóra elbeszélvén, ez futott Somosdihoz, ő nem volt hon. Találkozott tehát az expones collegákkal; és így végre kiszült, hogy bizony a dologban a Somosdi esze működött. Panaszra tehát a tanár úrakhhoz! Egyenruháját felöltötte, begombolta.

Épen a kolégyomkapuban találkozott a zilált kedélyű Somosdival.

— Hol jártál Adorján? —

— Ne is kérdezd. Pénzt hajhásztam.

— Kapni fogsz te majd pénzerőt —

— Mit beszélsz?! bárcsak hamarjában születnék meg az az állat!

— Azonnal megszületik, mert megyek a rector-professorhoz —

— Azon banqueból nem fizetnek engemet kész pénzzel, csak apró szóval.

— Épen azért. Mit tevé az expositio fazakával? —

— Semmit!

— De kigunyoltad a mi fazakunkat —

— Mit beszélsz? Tán a Szentgyörgy-utczában járattál?!

—Ott, s holnap bizonyosan sedria eleibe állitnak —

—Hagyd el fiú; nem egyszer voltam ott, s még a cuscoriumban is ebédeltem. Hanem, ha te tudván már mindent— bepanaszolsz, higyj nekem: hogy lerajzollak azon positurában, a mint a kistemplomban prédikálsz, s megpillantván az általvetővel oda vetődött öreg atyádat, zavarodban gestáló jobbod a légben és előadásod a torkodban fenakad, sőt hogy a torzkép ki legyen egészítve, fogaid közé egy arasznyi nyelvet ragasztok. Aztán ezen papírt a kolégyom falára csirizelem!

Haraczkira, tanolótársának ezen ijesztése hálassal lenni látszott, követelését sokkal alább hangozza.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

—Sőt még valamit mondok fiú! — folytatá kedélyesen az előnyt nyert Somosdi. Te jól tudod: hogy mindig pénzsükibe szenvedek. Fogadj engem kosztársnak a gómerre—szolgálat nélkül— négy öt hóig; az alatt a kilátás nyilik, s én ezért Eszlit megszerzem neked.

—Hogyan?! —

—Hát csak úgy, hogy tudod-e: Lidiné az anyám házában lakik, s ezen ok miatt velem barátságban él az özvegy: szavaimra hallgatni szokott.

A két ifju karöltve a temetőkert felé haladt; oda a kalvinista diákok panaszának, kalandjaik elbeszélésének, és tanulmányuk beszédésének színhelyére. Meglepő az a vásárhelyi sirkert. Hány derék ösnek teteme porlik ott? Marosvásárhelynek hány

tanolt polgára vár ott a feltámadásra? és mind azon hős árnyakban az élőfák lombjai alatt, melyeken a madarak csevegése túl a sirhantokon a tanulók egyhangú ismétélése, a *cursus* lapjainak forgatása, egy-egy pénzből kifogyott szegény ördögnek ábrándos panasza szakítja meg a halottak közt uralgó néma csendet. Kevés sírkert hasonlít az országban a marosvásárhelyihez, holott temető-helyeinknek becsben tartása annyi, mint a családi táblázattali dicsekvés. Ha nem tudunk márványokat emelni, szólnak a kegyelet mellett Marosvásárhelyt azok az élő szilva-almákászfák, a rózsa-jázmínbokrok, és az a zöld gyep, mely a tágas kertet borítja. Én soha se találtam jobb hangulatban kedélyemet, mint midőn ezen sírkertben andaloghattam.

Somosdi már ma estve a városdiákok vendége volt.

Tagadják a költők azt, hogy a dramában a véletlen szerepeljen, pedig az élet színpadán az gyakran tapasztaltatik. Hányszor nem mondják azt, hogy: farkas a kert alatt, azaz: valakiről beszélünk, felőle gondolkozunk, holott közellétét sem sejtjük, és im! ott toppan az, a kiről a tárgyalás folyt. Ekkor azt mondjuk „farkas a kert alatt”: Van a tettekben delejesség, van a levegőben delejesség. Vannak egyének, a kik a végzettől rájuk mért áldást, vagy csapást ki nem kerülhetik: némelynek épen az adja meg a halálát, a mitől az életben leginkább iszonyodott.

Haracski uram a Somosdi tervét elfogadta, a mi röviden csak annyiból állt; hogy használják fel eszköznek a Lidi Eszti keze megnyerésére Barnabás

Mihály uramat: a jámbor már elég öreg arra, hogy általa mókát üzzenek, s elég rég rágja a kolégyczipót, holott még nevét se képes hiba nélkül leírni; eddig valamely kézműven atyamester is lehetne. Aztán mit árt neki, ha Lidiné ifjasszony Haraczki vagy Timár uram helyett épen őt loccsintja szemközt, fogadása szerint, midőn a szomszédjában lakó kufárné ajtója képében—ki köztünk maradt szó legyen, Barnabás uramnak édes-kedvese volt—a Lidiné küszöbén lép keresztül.

A furfangos Somosdi olyasmit okoskodott ki: hogy a Barnabás uram esetén megrendült özvegy majd béke fejében leánya kezével békülend ki.

A véletlen azt máskint fordította.

Emlékezhetnek, kik a marosvásárhelyi kolégycsoporthoz tanulóskodtak, a gyermekek azon kedvtöltésére: hogy három darab téglá közé hurkot feszítvén, az által a verebeket befogdosták. Ugy történt ma is, hogy a Madridban szállásoló gyermekek több verebet fogván be—mialatt a primatius Haraczki uram, Somosdival a temetőkerthben alkudozott—azokat „szárny-és fark elvágántes“ a szobában elbocsátották. Midőn hon ült Haraczki uram, ezen ártatlan multság el volt tiltva, minthogy ő már 18 hó óta forgatja a dogmaticumokat, s holnap épen a censurát állná ki, ha... elsülne. Tán elsül. Oh! őt Eészti-kék szemei lelkesítik: az ábránd a gondolatoknak szárnyakat fest, csakhogy a virágos költészet, és gyümölcsös theologia közt nagy különbség van.

Elég az hozzá, hogy estve a nagy fazék ven-

dégei közt Somosdi is megjelenvén, a vele született kíváncsiság ösztönzéséből valami új fiatalkori csíny végrehajtásán jártatta furfangos eszét, s szemébe ötlödvén a gulya verebek csoportja, az áldozatra kiszemelt Barnabás uramat szörnyen sürgette, hogy egyet keritsen kézhez. Az öreg Barnabás mintegy önkénytelen az ész-aristocratia nyomása által ösztönözve érzé magát a tettelt szívélyes kérés teljesítésére, s a verebek után iramlott. De a fürge kis madarak, minden erőködését meg hiúsíták. Végre pálczát vont elő, s az ágyak alatt kezdett vele hadarázni, hogy czélt érjen.

Oh sors! oh véletlen!

Nagy Pista — mellékneven „rákász“ — most lép be a gómerrel, Barnabás uram most huzza fel a pálczát és .. és .. kimondhatlan eset! a nagy fazék száz darabba tört. A vedernyi vagdalt, mint az avart sodró patak, folyásnak indult. Nagy Pista a száját eltátotta, Barnabás uram mintha leforrázták volna; a társaság lefesthellen képeket vágott. Csak az új vendég Somosdi és Madaras Pali hahotázott szörnyűségesen, megfoghatlan boszantására mindazoknak, kik ott sovárgva báméskodtak az esemény felett. Pali végre nem állhatta meg, hogy a Pistán történt vak eset feletti széles jó kedvében, a curiara ne rohanjon, ott elrikkantotta magát „ad mirum!“

Somosdi nem azon bordába szőtt fiú volt hogy öt az ily eset lesujtsa: ő képes lett volna öt nap nem enni, csakhogy a gómer eltörését mindannyiszor lássa, és leltesse el azon arcokat, melyek ott különb-nél különb fintorokat vágta.

Egyszerre, mintha a mozdony katlanyát lelök-
nék, magas hahotája megszűnt, s imponáló hangon
felszólalt.

—Barátim! uraim! itt a véletlen látatlan kéz-
zel működik egy barátunk boldogságán. Ha már e
kilábolhatlan szerencsétlenség megtörtént, és én és
itt 10—15 éh gyomor étel nélkül kénytetünk le-
fekünni, hogy legalább álmodhassunk szomorút, a
minő hangulat jelenleg kedélyükhöz illik, a mi Bar-
nabás Mihály barátunk esetét tegye halhatatlanná,
és a maga nevét örökítse az által: hogy a kiszeni-
vedt gómert tölünk, és minket tőle bucsuztasson el.

A diákok kedvre derültek. Az indítvány harsány
helybehagyást aratott, Mihály uramat pedig megra-
gadván, a cserépedény töredékei mellé állították. Ugy
állt ott, a tulnyomó erőnek ellenállani képtelen, em-
bernyi kort ért kalvinista diák, mint egy vértanú; sze-
meit —minthogy az eget nem látta — a fiokgeren-
dára függeszté.

Somosdi ismét szóhoz kezdett.

—Barátim! tudják-e, hogy a bucsuztatás eleibe
dal illik? Rákász volt egyik oka a fazék eltörésé-
nek, méltó hogy azt meg is sirassa.

Pistára, ráparancsoltak: neki csak az engedel-
messég volt kötelessége. Hogyne! primarius, gaz-
dája, praeceptora is egy személyben, a ki már ma-
holnap még pap is lehet. Haraczki uram pedig azt
parancsolta tenni, a mit Somosdi indítványozott. En-
nélfogva egész kolégyomszolgái humorral rágyuj-
tott, és jeremiási hangon berbitélt:

Oh pasco pasco!

Redda nobis olam.

Si reddis olam,

Dabo tibi vagdalt leves.

Si non reddis olam,

Kénytelen ero én,

S mindnyájan megismerni,

'Azt, hogy mi a böjtölés.

—Elég! elég! tudjuk azt nélküled is —

Pista elvégezte, s jutalma lett, hogy az ajtónyíláson hallgatódzó Madaras Pali őt ezen átkozott kadentiáért, a mint kilépett, öszveszedett társaival megsapkázta.

Már most Mihály uramon volt a szer.

—Nó! Pista megfelelt magáért. Hát keed Mihály báá, mit tud? ki velé!

Csak az a Somosdi, az a furfangos fiú ne lett volna ott; a fazék szépen eltörve marad, valamint minden fazék, és korsó is utoljára; de ennek a fiúnak valami különös szeszélye volt az öreg urra, ki már ma lehetett m. e. 38 éves. Felhordta a nyolcz alsóbb osztály bevégzendése alatt 16 évig a városdiákoknak a gómert, a mely körben ugy meghonosult, hogy csaknem ugy ismerte a polgárok kisdedeit, mint az édesanyjuk. 8 év helyett 16 év! Aztán midőn a kolégyom küszöbén először belépett elrugta volt már a 15 évet. A historiával két év helyett hét év ota vesződik, s még sem bizonyos benne, melyik volt Atilla atyja; Nabugodonozor-e, vagy Bendeguez? Lehet képzelni, hogy az a fiatal pezsgő

vér mennyit infestálta őt, ki évszám szerint kétannyit nyomott, mint ők; de észtehetségileg: csak Isten nevében élt.

Várták tehát, várták a születendő nagyszerűséget.

—Oh! csak ez a Somosdi ne volna itt — gondolta ismét és ismét az izzadásba indult Mihály uram — Hol élnék meg, ha innen kicseppenek?

Nekisohajtott tehát és elkezdette azon hang-ejtésen, melynek oly sok év alatt használatában volt — ily formán:

—Oh te veréb! kinek se szárnya, se farka, csupán ki vagy a szerencsétlenségnek csillaga! Miért hogy épen te voltál annyi kalvinista diák éhségének az oka! Miért hogy nincs ellened, fajod, nemzetséged ellen irtóhábutú?! Miért nem küld az ég égiháborút, hogy verné le a ti fejeiteket megedtétek eledelünket.

—A tárgyra! unszolták, a vacsoráról — ezen kedélyes jelenet alatt — megfélekedezett ifjak.

—Ha én neked lettem volna te leforázott veréb — a hullát felmutatta — én nem szorultam volna a ládák közé, hogy engem onnan kikergetni kénytessenek, és nem okoztam volna két vedernyi bánatot egy veder leves- és egy napi vagdaltgyúrásnak miatta Lidiné ifjasszonynak. —

—Lidinének!?

Egyszerre kérdezte Haraczki uram, és Somosdi.

—Igen is. Ő főzte a drágalátos étket.

—Elég, elég!

Somosdi fejében egy, a Haraczkiéban más gondolat támadt.

— Miklos, ne búsulj! miénk az élet. A temető-
kertben főzött tervünk füstbe ment ugyan, noha így is
Mihály uram huzza a rövidebbet; de te nyerni fogsz.
Te holnap censurát adsz, s holnapután velem jössz.

— Mit gondoltál ismét te kopé?

— Bizd rám magadat—

Más nap Somosdi Lidinénél volt, s hosszú kép-
pel előadta: hogy Haraczki uram ma becsülettel ke-
resztületesett a papi vizsgálaton; alig volt 3—4 kérdés,
melyre meg nem felelt. De tovább is ment: azt me-
sélte, hogy a Lidiné tegnapi vagdaltja, melyet a
városdiákoknak főzött, oly kozmás volt, hogy nem
ehettek meg, hanem kiöntvén, Barnabás Mihály u-
ram által az életből kibucszultatták.

Lidinét a gutta kerülgette. Főzeléke kozmás!

— A lehetetlen! —

— De ugy van!

— Az én gazdasszonyi hirem?!

— Bíz a veszélyezve van!

— Édes jó Somosdi ur! hogy tudjuk helyre
hozni? tanítson valamire.

— Csak ugy édes ifjasszony: hogy Haraczki
uramat a városdiák-főnököt nyerje meg. Eszti ke-
zét tőle — ki ma a papi vizsgálatot letette — ne
tagadja meg, s ő hallgatni fog, és hallgatnak a koz-
más ételről mások is. Azt fogjuk elterjeszteni: hogy
Barnabás uram törte el a fazakat, ügyetlenségből.
Szóval, ha gazdasszonyi hirnevét megakarja menteni,
Haraczkitól az Eszti húgom kezét ne tagadja meg.

A kis csintalan a konyhába mindent hallott.

—Mit tevő legyek? De vajjon szeretik-e egymást?

— Bizonyosan!

Végre csakugyan úgy ütött ki a dolog: hogy Haraczki uram boldog férje lett Esztikének, és maig is élnek valamelyik faluban, ha megnemháltak.

Vannak egyének, kik a sorstól rájokmért áldást, vagy csapást nem kerülhetik ki.

Barnábás Mihály uramon a tanoló ifjúság kikapván, azok ingerkedése előtt másképp nem menekülhetett, hanem fogta magát, s valahová ott a párticulában beszegődött conventios mesternek. Nagy Pistáról maig is beszélnek. —

Oh te nagy fazék! hány száz ifjú törölte meg az ajakát a te tápadó tartalmod mellett! Áldott legyen emléked; mellőled százankint álltak elő a hon és vallás ápolgatásán fáradozó férfiak, és legyen emlékezetes mindazon polgárnök neve, kik a te kebeledet oh nagy fazék! megtöltögették. Vajjon a magyar földön él-e oly férfi, ki a marosvásárhelyi tanodában végzett, hogy a gómert ne ismerte volna?

Nyugodj békén egyszerű, szerény gómer, mint mindannyian azon polgárnök közül, kik kiszenvették az élet viharait: te tanuja voltál a keresztény-és ügyszeretnek.

Minden múlandó a nap alatt.

Szegény nagy fazék!

SZÉKELY ÁDÁM.

VILÁGI SZERENCSE, VÁLTOZÓ VELENCZE.

(Humoreszk.)

A közéletben és a politikai világban elég példa mutatja, hogy némely ember kitartó becsületességének, más megint ravasz lelkének, legtöbbször pedig a véletlennek köszönhetik szerencsés-jüket a siralom ezen völgyében. Az egyik miniszter lesz, mert jól tud — — tánczolni; a másik milliós lesz, mert jól ért — — az érvágáshoz.

A példabeszéd azt tartja, hogy „senkinek sincs szerencsése g all ér á h o z kötve:“ De hogy nincs.

Lépünk egy bécsi kávéházba; a bécsi kávéház belsejét és mindenét csak úgy magyarázhatom, hogy kávéház; épen úgy mint a baka a „kirkenprádét“ magyarázta; az általam említett kávéház egyik szögletében két ember ül, kik oly szemmelfogható — jobban mondva: szemmellátható — megelegedéssel idogálják a „mokká“-nak elkeresztelt fekete levest, miszerint fogadni mernék, hogy ez két régi pajtás, kik húsz évi távollét mulva amugy véletlenül ismét találkoztak.

— Nos Franczi — kezdte Nájvirt, valóságos a-

merikai szivarral kínálván szembenülő barátját, Nájhauzert — tehát semmi sem succedált neked az életben; tehát mindig és mindenütt csizmadiát fogtál? Tönkre téve láttalak húsz évvel ezelőtt....

— És megbukva látsz ismét, válaszolt Nájhauzer, búskomoly tekintetet vetve a feje fölötti fali fogásra fölaggatott zsiros karimájú és kopott szőrű kalapjára. — Mit mondjak barátom. Nájvirt! A szerencse üstöke csak egy vékony hajszál; velem csak levetősdit játszott a ravasz tündér; egyszer szinte meg is csiphettem volna; hjah barátom Nájvirt, úgy érzem, hogy nagyon megbosszantottam a szépséges dámát, mert örökre hátat fordított; pedig a szerencse azon bolond asszonyok közé tartozik, kiket csak egyszer lehet megindítani; ha ezen egy alkalom kezeink közül kisiklik, akkor a szerencse istenasszonya álarczat veszen föl és nevet változtat; eleinte reménynek, később pedig emlékek nevezik.

— Tehát csakugyan közel állottál hozzája, kérde féligmeddig gunyos hangon Nájvirt.

— Közel biz én és te nem is gyanítanád, hogy milyen semmiségbe mult, hogy szinte oly gazdag tőzsér legyek, mint uri magad vagy.

— Hát mibe mult? valóban kíváncsivá teszesz.

— Elmondom; hanem arra kérlek, ne kaczagj..., minden szerencsétlenségem kútforrása egy véletlenségből összerücskölődött... inggallér volt; ezerszeres átkom annak fejére, ki a kráglikat, vulgo vatermördereket föltalálta!

Nájhauzer oly komolyan beszélt, hogy Nájvirt

a világért sem kaczagott, hanem ájtatosan ... hallgatott.

— Figyelyj, folytatá Nájhauzer, ámbár szemedből is kiolvasom, hogy tamáskodol. A mit most neked elbeszélni fogok, oka volt, hogy Amerikába menjek, a mit bizony nem teszek vala, ha .... Huszon-két éves valék, a midőn jogot végzett juris utriusque doctor létemre Bécs járdáit tapostam; fejem olyan volt, mint egy fél tanács; a sok paragraphustól olyan nagy lett, mint a beledi ebé; ámde hogy még sem volt káptalan, onnan sejtem, mert nem tudtam hivatalra vergődni. Ekkor vevém észre, hogy azon ezer meg ezer fiatal ember helyzetében vagyok, a kik az „emines calculus“ kedviért akarva, nem akarva bovizálnak és a kik annyi hal-szerencse közt s oly sok vizály után tapasztalják, hogy megfogyva és megtörve éllen meghalhatnak halálok halálával, ha nem iparkodnak elfeledni, a mit tanultak és nem hallgatnak a legelső se tütski se hajtski tanácsára, ki a világ és a társaság szokásait gyakorlathól ismeri. Megéve — ámbár nem in natura — utolsó uj pénzemet, hazulról segítséget nem várhatva, nem maradott egyéb hátra, mint a Dunába ugranom, vagy pedig más tanuló társaim példájára a vidéken letelepednem és ott egy „Herr Doctor“ perhalasztó működését folytatnom; oly két szélsőség, melyek közt választani, bajos föladat; habozásomnak egy jó barátom vetett véget, ki a magasabb kereskedői körökbe bévezetett, hol egy Überlaker Száli nevű fiatal özvegygyel megismer-

kedtem. Nem szándékozom, regényem részleteit adni elő, valamint avval sem akarlak untatni; hogy mikép szerettem meg a gazdag, azaz bájos Szálit; Száli viszont szeretett; én nyolczezerszer boldog! mert tudd meg barátom, Überlakernének nyolczezer pengő—nyolczezer négy száz uj forint—évi jövedelme volt; ezen szám elég érthetően hirdeti, hogy gyöngéségem határtalan volt ő iránta (értsd a húszezer váltó forint évi jövedelem iránt).

Özvegy Überlakerné nem a b o k o r mellett, hanem a Strauch-Gasseban volt szállva. A „Strauch-Gasse“ közel van azon utcákhoz, a melyekben nagyrészt a külföldi hatalmasságok követei és a német főurak közül is sokan laknak. Überlakernének elhalt nőtestvére után egy Nájrityen nevű sógara volt; ennek meg egy Adeline nevű leánytestvére, kinek hátát immár hatodfél kereszt (55 év) nyomá, hanem azért még nem akadt vala férfi, ki őt a hajadon állapot pitvarából a társaság küszöbén át hymen országába vezesse; pedig hogy mily bájos lehetett Adeline, már azon egyből is kitetszik, hogy gyönyörű fogai voltak, melyeket minden reggel a szájába rakott és minden este onnan ki is szedett; nincs mit nevetni ezen; mert ha jó a husgarnitura és egyéb garnitura, miért ne viselhessen Adeline kissasszony foggarniturát is, kivált miután Sternétől vette? Azután azt is fontold meg barátom, hogy az egész foggarnitura aranyba volt foglalva. Honnan tudom ezt? majd megtudod te is. Maga Nájrityen ur és Adeline csak néhány évvel ezelőtt származtak

föl Bécsbe. Az előtt Magyarországon — a hová a hátán czipelt felette könnyü, egy üres „pinkli-“n kívül egy jó adag „Geschäftsgeist-“ot vitt magával — azelőtt tehát Nájrityen Magyarországon kereskedő volt; eleinte gyufát, fanyelü bicskát, krajczár számra borsat és téglaporból készült paprikát, szóval: igénytelen luxus-articulusokat árulgatott; hogy Nájrityen már akkor is ambitiosus volt, bizonyítja, hogy kereskedése ajtaja fölött a következő fölírat volt olvasható:

„Victualien- und Galanterie- Waarenhandlung des Johann Nájrityen;“ később nagyobb szerü speculatiókba is elegyedett, mert egy árleszállító kótyavetye alkalmával annyiban lett cs. k. liferaus, a mennyiben ő szolgáltatta legolcsóbban a lepedőket, pokróczokat, surgyékat stb. egy kórház fölszerelésére; idővel még a hivatalok számára szükséges tűzifa szállításába is belévägott; ekkor már minden számlára is ráírta; „Johann Nájrityen k. k. Lieferant;“ ezen állása természetes kifolyása lett; hogy többször a hivatalok főnökeinél megfordult, de csak az --- előszobákban; ezen körülmény nem csekély mértékben növelte az ő ambitioját, mert valahányszor ilyen „visite“ után az utcán végig járt, mindannyiszor ironikus mosolylyal köszönt a boltjuk előtt álló hazája fiainak, Szászafrász és Szemmelyájsz uraknak; úgy köszönt, hogy élő hang nélkül magában mondta: „Wer bist du? Jászem Ernani!“ Az első nyolcz esztendő mulva Nájrityen már megvetette volt gaz-

dagsága alapját; igen természetes, hogy nagy-ravágyásával mindig feljebb törekedett; melyik kereskedő ember szive nem dobog sebesebben, ha Rotschildékat, Eskeleszeket, Flekeleszeket és Jájtelészeket hall emlegetni? „Bankár leszek, ha nem hajlik, majd török!” — Nájrityen tehát bankár lett; kezdetben ruhadarabokra és egyéb csekély holmikra adott pénzt költsön; az igaz, kevés kamatot vett; mert minden forint után hetenkint csak is egy garast huzott; magába véve, csekély kamat, mert 52 hétből állván az esztendő, csak 260% az egész, idővel ebbéli üzletét tágabb basisra fektette, mert arany és ezüstnémüekre is adott pénzt; hanem hogy pénze sokáig ne heverjen, a költsönkérőtől a zálogon felül még váltót is adatott magának, hogy azon esetben, ha a terminusra a kamatot meg nem hoznák: a váltót béperelhesse és a kéznél lévő hypothekára az executiót kikérhesse; ilyen előzmények mellett nagyon természetes, hogy czimtablája e volt:

„Wechsel- Escompte, Commissions, Speditionen und Inasso- Géschäft
des

Johann Nájrityen.“

Bekövetkezett az „obligatiók“ ideje is. Nájrityen elég ügyesen használta; a megszorult tulajdonosoktól rövid idejű előlegért 50-nen is megvette és egy részét Bécsbe küldve 80-on adta el; más részét, ha 80 volt az értéke, teljes értékben, az az: 100-on adá ki csak 24%-re. Nem csóda, ha Nájrityen ily manipulatio mellett szép vagyona tett szert; mind-

azáltal senki sem mondhatta, hogy nem becsületes ember, hisz se nem lopott, se nem rabolt, se nem gyilkolt; azután volenti non fit injuria; ki parancsolta, ki kényszerített valakit, hogy vele „geschäfteljen“?

Adeline, mint mondani szokták, jó párti lett volna; Nájrityen semel pro semper 40,000 forintot biztosított volna leendő sógorának, azon felül a vagyonából is szép összegecske is néz vala Adeline-re; de még sem akadott kérője; elég kár; mert későn érő alma soká szokott tartani; Adeline pedig szinte 40 év óta meg volt érve. Elhagyák a hátlátlan várost és Bécsbe menének lakni, hol Überlákernével a Strauch-Gasse-ban együtt fogadtak szállást, hogy a hótvoléhoz közelebb legyenek. Kévs idő mulva mindennapos voltam a háznál, folytatá Nájhauzer kevés szünet mulva. Száli belém szeretett, biztos reményem vala, hogy nőül el kapom; éreztem, hogy az öreg Nájrityen ambitiojának jól esnék, ha egy „Herr von“ jutna a falamiába; mentem tehát a Bischofs-Gasse-ba Grüner nevü látogatójegy készítőhez és csináltattam vele száz látogatójegyet ily modulag:

„L' avocat Monsieur Francois noble
de Nájhauzer.“

Barátom a „noble de“ nagyobb hatást tett mint a „Franz von Nájhauzer“; az öreg Nájrityen le volt kenyerезve; pedig te jóltudod, hogy őseim nem áztatták vérrel a földet, kivéve, ha orruk vére megindult, vagy ha csirkét vagy disznót öltek.

Elég a hozzá, jövő sorsom tükre fenékgig tejfelt mutatott; minden kedvem szerint ment, nem sokára nős, valódi értelemben házas, gazdag és ki tudja, talán boldog is fogtam lenni.

Egy este házi bált rendezett Überlakerné. Főlöleges mondanom, hogy hivatalos voltam. Nehány hónap óta reményeimből élve adósságokat raktam; garde-robe-om kicsit megüresedett, egyik főlöleges darab a másik után a „Hándlák“ kezébe került, mégis maradt, mivel kicsipjem magamat; csak ingallérim nem voltak divatosak; nem maradt más hátra, mint vendég-kráglit vulgo: vatermördert vennem.

Husz év mult el azóta, még is jól emlékszem, hogy egy fél órát töltöttem a tükör előtt, hogy a vendéggallért megingathatatlan fundamentumra kössem; én istenem, mint vigyáztam, hogy ujjaim nyomma ne látszódjék a duálet (értsd toilette) ezen nélkülözhetlen darabján, melynek hatalmas befolyását és roppant horderejü szerepkörét a világ még nem méltányolja elegendőképen; vigyáztam, hogy Szálinak tesse, oh mert Szálinak nyolczezer forintos szemei mindent megláttak!

Meglehet, soha sem néztem ki oly nevetségesen, mint ez alkalommal; úgy jártam, mint sok más ember, kik épen akkor a legügyetlenebbek, midőn leginkább ki akarnak tenni magukért.

Utnak indulék és minden jól mene a „Strauch-Gasse“-ig; elvégre az elfogadó terem előszobájában voltam; de alig hogy felső kabátomat az inasnak

átadtam és a mint lábommal a tánczterem küszöbére léptem, azon különös borzadály fogott el, mely a nagy baleseteknek rendes előpostája. Nyakravalóm alatt ropogott valami és vendég-ingallérom megmozdult a helyéből; nyugtalanul pillanték a szobában levő tükrök egyikébe és borzadva látám, hogy a nyakravalóm és „kráglim“ közti europai egyensúly megbomlott.

E perctől fogva nem tudám, hol áll a fejem; homlokomra és innen szememre a kétségbeesés felhője ereszkedett; a nagy hadvezérek módjára, kik a legnagyobb veszélyben a leggenialisabb uton kivágják magukat: én is példátlan elszántsággal keztem el, hogy apagyikosomat rendbe hozzam.

Átkozott inas, ki a nagy ajtó mindkét szárnyát kinyitá és fennhangon béjelentett épen midőn nagy tervem keresztülviteléhez hozzá láttam.

Minden vesztve volt: én bémentem.

Barátom Nájvirt, ha valaha átérezted azon ember rettenetes helyzetét, ki akarva nem akarva nevetségesnek érzi magát oly emberek között, kiknek szemeit mindannyi töröknek gondolja, akkor szánni fogsz engem és kimenteni. Az efféle dolgokat apró nyomoruságoknak szokták nevezni; én pedig az élet egyedül való és legnagyobb csapásainak tartom.

Emlékezzél vissza mindazon ostobaságokra, a melyeket teljes életedben elkövettél, csinálj azokból tragicomikus fogalmat, mégsem lesz párhuzamba tehető avval, mi engem ez este ért.

Oh ez hallatlan volt!

Nem akarom elszámolni, hány theafindzsát és tálcát törtem össze, hány kérdésre nem feleltem, vagy ha feleltem, mily ostobán tettem azt, nem beszélem el, hogy pofám minden perczen más szivárványszinben ragyogott; az mind semmi; de Szálinak sem bírtam okos szót mondani; előbb tolnátbaranyát csacsogtam, utóljára még öt perczcel később jelenttem magam előtte a francia négyesre, melyet nekem ígért; midőn megtalálám, már más lovag karján láttam; most dühöm semmi határt nem ismert; holmi gorombaságot mondtam Szálinak, melyre kék szemeinek kevély és megvetés-
teljes tekintetével felelt; megzavaródva a gyalázatos krágli insubordinatioja által, melyet ujjaim bepiszkolának, a helyett, hogy egyensúlyát helyrehoznák, nem látva semmit, nem gondolva semmivel és kivörösödve tetőtől talpig a legelső polka hangjainál mindent egy kártyára fölteni akarva Szálit akartam ángázsirozni és nem tudom mikép, azon veszem észre magamat, hogy Zaxenhájmer kisasszonnyal tánczoltam, épen azzal, ki Szálinak leghalálósabb ellensége és szépségre meg kellemre nézve fő vetélkedőtársa volt. Száli ázt hívé most, hogy mindezt boszuállásképen cselekvém.

A méreg forrt bennem és szilárdan föltéve magamban, hogy többet nem tánczolok, egy csoport vendég közé elegyedém. Politikáról folyt a beszéd és a mint a félénk embereknél néha megcsik, én is hívém, hogy kötelességem: ágálni. Rá is kezdtem, de

még hogy! és mert Nájrityen is jelen volt, ismerve a volt nyégozás aristocraticus hajlamait, csupa ellenmondási viszketegből az aristocratia ellen debakáltam, midőn leginkább benne valék; egy Judenhofer de Jordánfalva nevű palaestinaí nemes ember közbe vága:

—Annyi bizonyos, hogy „Herr von“ Nájhauzer nem részrehajló.

Judenhofer úr a „Herr von“ és „nem részrehajló“ szókot oly érthetően hangsulyozta, miszerint a leggyöngébb nyelvbuvár is észrevehette, hogy az e-
pigramma nyíla ellenem van irányozva.

Szerencsésnek érzém magamat, hogy az örvény szélén megállítottak; kifutottam a tánczteremből, komolyan megvetve magamban, ha vajjon nem volna-e czélszerűbb, egészen megszökni? még nem voltam tisztában ez iránt, midőn egy ajtót megpillanték, melyről tudám, hogy Nájrityen ur hálószobájába vezet; ugy tetszett nekem, hogy ez az isten uja; bemenni, kráglimat megigazítani és fényesebben meggyőztesen visszamenni a tánczterembe, új diadalokat aratni, mint a nagy Radecki, ki csak azért vonult ki Milanoból, hogy azután ismét elfoglalhassa, ez volt megváltozhatlan haditervem, ez fölségesen ki volt gondolva; tulajdon hadvezéri lángeszemet bámultam; Canrobert, Pelissier, Mac Mahon csak kezdő káplároknek tűnhettek föl mellettem. Neki türköztem tehát és azon szoba ajtaját nyitám ki, ahol új hadjáratom számára az előkészületeket megtegyem, de oh ádáz végzet! a terület már elvolt foglalva.

Ki által?

Adeline kisasszony és szobaleánya által!

És mit csináltak ott?

Adeline a foggarnituráját igazgatta!

Egy ellenséggel több! Elöl víz, hátul tűz, elvágatva visszavonulási vonalomtól, egy keresztülvágási kísérletet tevék; kirontottam a ruhatárba, a hol a legelső kalapot megragadva, négy-öt lépcsőt egyszerrugotva a „Hausnájzsztet“ kiordítottam.

A kapus kibocsátott, nem adtam neki semmit.

„Snorert“ (koldus) kiáltott utánam „jó éjszaka“ helyett.

Az eső szakadt.

Nem volt pénzem.

Nem volt kocsi! Central University Library Cluj

Mit cselekedtél volna, ha nekem lettél volna?

Nemde, ha valamelyik barátod közel lakott volna, hozzá mégy vala, hogy nála meghálj: Én is így tevék. Csak más nap délben mentem haza. Oh Nájvirt! én boldogtalan órában születtem. Képzeld csak, hon nem létemben Nájrityen ur felső kabátomat és benne feledett tárczámat elküldé, egyuttal hogylétem felől is kérdezősködtetvén és az akasztani való kapus azt felelte;

—Nájhauzer ur haza se jött!

Azután áruló tárczámban egy színházi stálistáné hozzám irt szerelmes leveleit feledtem.

Meg voltam bukva; Száli a korpus delictiket olvasta; Nájrityen megtudta, hogy de jure „gnädiger Herr“ sem vagyok; Adeline nem bocsálhatta meg,

hogy a foggarniturát megláttam és így vége lett mindennek; a szerencsétlen vendég inggallér volt oka mindennek; azóta nem is viselek semmiféle vatermördert, de hiába; azóta nem volt alkalmam, szerencsés lenni; mondja még valaki, hogy „senkinek sincs szerencséje gallérjához kötve.”

—De lehet ám a szakállához kötve, felelt Nájvirt bodor füstöket eregetve a havannaiból.

—Ne pityeregj, barátom Nájhauzer, ne sirasd ügyetlenségedet, ne átkozd a kráglikat; ha némi vigaszt nyujthat, elbeszélem, hogy szerencsém a tiédnél még silányabb semmiségnek köszönöm.

—Lehetséges-e? kérde Nájhauzer.

—Ugy van barátom; ha mai nap egy millio ura vagyok, az egyedül onnan van, mert egyszer életemben nem volt egy piczulám, hogy megberetválkozzam.

—Lehetetlen!

—Most rajtad a sor figyelni. Husz évvel ezelőtt pénztözséri segéd voltam; ezer kétszáz bankó forint évi fizetésem volt, de én három annyit költöttem el; szülőim mindég mondták, hogy ily gazdálkodás mellett legfeljebb nagy... korhely válhatik belőlem. Szerelmes voltam egy unoka hugomba; szegény leány volt, szöke, kedves mint egy angyal, hanem mint minden angyal úgy ő is pénzszüke nagy bőségében volt; atyja pedig durva pokrócz, kit szivem minden erejével gyűlöltem, mert nem állhatott engem.

A leány mindazáltal hozzám akart volna menni nőül, tulajdonképen; én el akartam volna venni

ámde mikép? Neki— mint mondám— semmije se volt, nekem volt sok... adósságom. Szép kinézés, gyönyörű jövő; a szerelemtől magától nem lehet jól lakni. Mi javában hánytuk vetettük e tárgyat, midőn az öreg, nem tudom mi uton, egy gazdag angollal megismerkedett, kinek ablakai az unokahugoméval szemben voltak; az öreg bemutatta a háznál és Albion fia szerelmes Ión unokahugomba.

Lord Beefsteak magas halvány, szabályos, de minden kifejezés nélküli arczu fiatal ember vala; Bertha mindamellett nem utálta; vissza kellett tehát hogy fojtsam lángoló szenvedélyemet szivem legtisztább rejtekébe, midőn James (ez volt lord Beefsteak keresztneve) kezével, nevével és vagyonával megkínálá őt, kinek egyedüli hozománya mulandó szépsége volt, részemről csak nem versenyezhettem Beefsteakkal, miután egész vagyonommal még egy portió szemmelprézli fölött se rendelkezhettem.

Az eljegyzés estéjén együtt kellett vala ozsonálnunk. Ily alkalommal megszoktam volt borotválkozni, hogy unoka hugom ne utáljon megcsókolni, persze mint rokonát; ezen rokoni csók nagy megelégedésemre okozta, hogy lord Beefsteak rendszeren kivörösödött.

Rokonim szállása felé tartva, észrehevém, hogy egy félpénzem sincs, a mivel a borbélyt kifizessem. Atyám fél órával ezelőtt megmutatá, hogy az én nézeteim és az övéi merőben különböznék egymástól; én pénzt szoktam tőle kérni, ő pedig nem adott. Kincs nincs; kredit sem volt; Berthát látni akartam, a rendes csókot sem akartam elszalasztani;

szakállam olyan volt, mint a tövises disznó szőre; se baj; menjünk; siettem per pedes apostolorum a mennyire lehetett; mégis elkéstem; mert midőn beléptem; a levest már megették volt; ez nagy baj volt, mert Bertha az illem megsértése nélkül nem hagyhatta oda az asztalt; — a csók kárba mene.

Melyik ördög sugta meg a szakácsnénak, hogy épen azon este rántottát csináljon? Én nem tudtam. E rántotta lön minden kalandom kútforrása. Berthának egy hahotája után ítélve valami neveltséges dolog kellett hogy történjék, lord Beefsteaknak egy ravasz megjegyzése után pedig nem kételkedtem, hogy a kaczagások oka én vagyok.

A szakállam is tojássárgát evett, de én ezt nem tudtam.

Könnyen megfoghatod, mily hamar vesztiük béketűrésünket, mikor mások nevetése okát nem ismerjük, kivált ha a nevetést gunyos észrevételekkel kísérik. Én régóta nem állhattam vetélytársamat; most megvolt az alkalom, beléjekötni;

Bertha atyja kilökött a szobából, azt nem tagadhatom, hanem másnap két tanu kíséretében a „práter“-ben találkoztam, lord Beefsteakkal, ki legnagyobb előzékenységgel pisztolyai egyikével megkinált.

Én soha életemben nem verekedtem volt; fegyverforgatási tudományom abból állott, hogy tudtam, miszerint a pisztoly, de még a disznóláb is elsül, ha a kakast felhuzzák és aztán, alól valahol megnyomják; bizony nem bántam volna, ha az ánglus most a „práterből“ is kilök; de ő a helyett a rettenetes á-

gyu torkát nekem szegezve, felém közeledett; ekkor Abrahám kebelébe ajánlva árva lelkemet, mindkét szememet behunytam és egyet nyomintva megállottam, mintha a földhöz szegeztek volna; darab idő múlva kinyitám szememet és mít láték? Az angulus földön hevert, a golyó arczban találta és szerencsésen orrának csak felét söperte el.

Az anglust haza vitték; azt mondák tanuim, az udvariasság parancsolja, hogy meglátogassam; elmentem hozzája; én istenem, mily csuffá tettem a gentleman pofáját; nem lehetett ráismerni.

„Vártam önt, így szólított meg; — ön úgy megcsúfolt engem, miszerint nincs több maradásom Bécsben; csak nem jelenhetek meg többet a salonokban ily arczczal. Kérem önt, mentsen ki Bertha kisasszonynál; ő át fogja látni, hogy ily állapotomban nem vehetem nőül. Tudom, hogy ön és Bertha szerelik egymást; ön lovagiasan viselte magát; menjen haza, Nájvirt ur; szállásán kis emléket fog találni; ön elfogja azt fogadni, mert Bertha kisasszony — hozománya az.

Haza mentem; az asztalamon egy tárcza volt; a tárczában százezer forint. Lelkiismeretem megengedé, hogy elfogadjam; Berthát nem sokára nőül vevém; a börzén speculáltam; a szerencse kedvezett; most milliomos vagyok; nemde szerencsém szakállomhoz volt kötve?

— Valóban furcsa véletlenség, mondá Nájhauzer.

—Ej-ej- válaszolt Nájvirt— pedig vannak emberek, kik ezen véletlenséget — isteni gondviselésnek nevezik.

NÁPRÁDI. Y. Z.

1859 TAVASZÁN.

Igaz-é hogy elnémultak
A fagyos hideg szelek,
Erdő völgy halom fölébe
Egy szebb élet közeleg!?

BCU-Cluj / Central University Library Cluj

Igaz-é hogy a természet
Föltámadást ünnepel,
S hosszú téli gyász után most
Fölvidulhat a kebel ?!!

Ugy van úgy.. a hallgatásnak
Vége... oh hallgasd a neszt,
Mely abból ered hogy minden
Fű, bokor suttogni kezd!!

Halk e suttogás, de ott fenn
Szállván az egek felé,
A merész pacsirta egyegy
Hangosabb szót küld belé.

A patak, mely vigan fut le
 A hegyek szikláiról
 Mint a hazatérő útas
 Most dalolva vándorol;

Kicsap széles jókedvében
 Bokrot, fát meglátogat,
 S elszakasztja a futását
 Korlátozó gátokat.

És a déli ég alatt, hol
 Égbe érnek a hegyek
 Messzenyúló táborokban
 Fellegek gyülemlenek.

Megdördül ez ég... csatába
 Kezdenek a hátor hadak
 Azt vélnéd hogy a megrendült
 Ég s föld összeomlanak.

Némán várja a természet
 Hogy e csatából mi lesz:
 Hallgat a lomb még a nyárfa
 Levele sem rezgedez,

A dalos madárnak ajkán
 Elnémul a zengemény...
 Zöld lobogóját kibontja
 Völgyen halmon a—remény.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

II. *Tarlózatok* (10. *Gazdasági ismeret a romaiaknál.* 11. *Gabona be- és kivitel.* 12. *Gabnakukacz és pathány ellen.* 13. *Lisztfogyasztás hajpornak.* 14. *Dohány termesztés.* 15. *Répaczukor.* 16. *Czukor és kávéfogyasztás.* 17. *Festő buzér.* 18. *Gyapju nevelés.* 19. *Húsfogyasztás.* 20. *Csehországi vadak.* 21. *Élő bank-alap.* 22. *Bankjegyforgalom.* 23. *A birodalom és Magyarhou népessége.* 24. *Vasutaink.* 25. *Magyar akademia tagjai száma.* 26. *Legnépesebb ref. egyházunk.* 27. *Vilámütöttek egy év alatt.* 28. *Közvizsgálatok használ.* 29. II. *Rákoczy Ferencz sirja).*

10. A régi romaiak gazdasági tudománya. Columella így ír: A barmot nagy részint trágyakészítésért tartják, mivel a trágya a föld termékenységeire legnagyobb befolyással van. Ez okból ki telekgazdaságot folytat baromtenyésztéshez és istállózáshoz is értenie kell, Cato e kérdésre: Miben áll a jó földmivelés? így felel: 1-ör az állatok gondos ápolásában, 2-szor jó szántásban, 3-or jó trágyázásban. Pliniusnál ezt olvassuk: a szántóföld sokféle vegyületű lehet; ha szivós agyag homokkal és márgával, ha homok agyaggal javíthatjuk. Ismét Columellanál találjuk: A szántóföldek felesleges nedvét nyílt vagy fedett árkok által kell eltávolítani; a fedett árkot ásd 3

lábnyi mélyre, töltsd meg félig kavicscsal vagy ágakkal s a kihányt földet egyengesd el rajta. — Továbbá: a természetes nedvü réten jobb széna terem, mint a mesterségesen öntözött földeken. Ismét; Nagyobb jószágokon trágyát kimélnék az által, hogy váltogatva a földeket parlagon hagyják; hol a tércsekélysege ezt nem engedi ott a gabonaféléket takarmányfélékkel váltogatják s a megfogyott erőt trágyázással pótolják. — Istálózás, ásványi trágyák, rétöntözés, váltógazdaság, alagsövezés nem új eszmék a gazdaságban, de ma is hányan alkalmazzák?!

11. 1858-nak 11 első hónapja folytán az osztrák birodalomba behozatott:

Rozs és elegybuza 205½ ezer mázsa, ebből Galiczia 130 ezer, Erdély 36½ ezer mázsát hozott be.

Kivitel: rozs- és elegybuzából 455 ezer mázsa, ennek felét Csehország vitte ki, Erdély majd semmit.

Tisztabuza: behozatott 643 ezer mázsa (erről 44 ezer p. fr. vámost fizettek) Erdélybe 4. ezer mázsa.

Kivitetett: 1 millio 300 ezer; ennek felét (700 ezer M.) Velence vitte ki, 260 ezer mázsát Lombárdia.

Árpa: behozatott 220 ezer mázsa, kivitetett 230 ezer mázsa.

Kukoricza: behozatott 884 ezer mázsa, kivitetett csak 105 ezer mázsa. Erdély 275 ezer mázsát hozott be.

12. A gabnakukacz ellen Angliában a hagymát és fris szénát sikertelen használnák. Poczegerek (patkányok) ellen ajánlják az árnyékban szárazított kertirutának falra, gerendára aggatását. Ennek szaga elűzné őket; ki nem hiszi kísértse meg.

13. A hajpor korában a mult század végén egyedül Angliának 50 ezer fodrásza évenként 180 ezer mázsányi lisztet fogyasztott el e célra. — 35 ezer embernek ez bővön elég 1 egész évre, úgy hogy Erdélynek akár melyik városa kevesebbet használ fel. —

14. Magyarhon, Bánság, Horvát- Tótország és Erdély termesztett dohányt:

	birtokos	katastr. holdon	mázsa t
1851-ben	40-ezer	35-ezer	300-ezer
„ 52 „	56 „	41½ „	240 „
„ 53 „	72 „	45 „	490 „
„ 54 „	80 „	50 „	520 „
„ 55 „	78 „	50 „	530 „
„ 56 „	83 „	60 „	490 „
„ 57 „	100 „	90 „	705 „
„ 58 „	116 „	134 „	?

1858-ról az adatok nincsenek befejezve.

Holdankint termett:

1852-ben	=	580	mázsa
„ 57 „	=	790	„
„ 56 „	=	815	„
„ 51 „	=	850	„
„ 54 „	=	1040	„
„ 55 „	=	1055	„
„ 53 „	=	1085	„

Az 1858-ik év a legjobbak közé tartozván közel 1½ millio mázsa teremhetett. A Tiszamentén b. Orczy beadott 4000 mázsa t, Stametz Mayer és egy szolnoki polpár külön 3 ezer m. Koppéli 2 ezer mázsa dohányt.

Gyártottak a birodalmi összes dohánygyárak 1857-ben 681. ezer mázsa t, ebből külföldi volt 150 ezer mázsa, Tirol- Velence- Galicziai 80 ezer mázsa, a magyar részekből kellett tehát 450 ezer mázsa az öszves dohány gyárak számára.

A gyárak csak kiforrott dohányt dolgoznak fel, forráskor pedig a nyers dohány ½-de elapad, ezen apadás miatt a 681 ezer mázsanak ½-dét, mintegy 140 ezer mázsa t a magyar részek fedezik, ugy hogy öszvesen 600 ezer mázsan yi dohányunkra van évenkint szükség a birodalomnak.

Hivatalos adatok szerint 1841-től 51-ig évenként a birodalom 55 ezer mázsányit vitt külföldre. Tegyük ezen öszveget nyers állapotban 100 ezer mázsára. Öszvesen bel és külföld 700 ezer mázsányi nyers dohányunkat fogyasztja.

Az idén két ennyi termelt, de a többi évek közül még csak 1857 ütötte meg a mértéket.

Ezen adatok azt mutatják hogy közepes dohánytermő években, 1 holdra 800—850 mázsa termést véve legalább 90 ezer katastralis holdnak kell dohánynyal beültetve lenni, hogy 700 ezer mázsa magyar dohány teremjen.

Ő cs. k. Apostoli Felsége januar 21-kén kelt legfelsőbb határozata által megengedni méltóztatott, hogy minden dohánytermelőnek Magyarországnban, ki 1858-ban, nyert engedély folytán dohányt termesztett és semmi áthágási vétséget el nem követett, minden hold leszállított dohányterületért a dohányjövedékből 20 osztrák értékű forint fizetessék ki, hogy ekép az átmenet más mívelésmodra megkönnyitessék.

15. Az osztrák birodalomnak 110 répaczukorgyára 1858-ban 10 millio 550 ezer mázsa répat dolgozott fel. A jó nyers répának czukortartalma mintegy 12%, de ha fris trágyás földben termett, majd semmi. Közép számmal 7 száztólira teszik a vegyes répák czukormennyiségét, mi az idézett répa-mennyiség után 740 ezer mázsa czukrot tenne.

16. Czukor és kávéból, Europa hat nevezetesb rakhelyén, Németalföld, Anglia, Hamburg, Antyverpen, Havre és Triestben

	1857	1858
	ezer mázsa.	
Volt készlet jan: 1..	1·769	2·227.
Érkezett 12 hó alatt	13·295	15·447.
Volt dec. 31-én	2·227	2·236.

Elfogyasztatott 1857-ben

9 millio 600 ezer, 1858-ban

11 „ 400 „ mázsa

1858-ban a kávé és cukor termés gazdagabb volt.

17. Szászvároson oly jó festő buzért termesztettek, hogy Breslauban 25 száztólival jobbnak találták az ismeretes K r a p p nevű veres festék készítésére mint a sziléziait. A festő buzér (rubia tinctorum) festanyaga gyökerében van, e gyökér Erdélynek havasalföldével határos szélein s z k u m p i a név alatt ismeretes.

18. Egy angol a juhot nyírás után naponkint iróval vagy megszózott édes tejjel mossa meg. A gyapju finomabb, tömöttebb lett, a kollancsok kivesznek s az állat egészségesebb.

19. Bécs 473 ezer lakója évenként 50—55 millio font húst fogyasztott. Buda-Pest 190 ezer lakója 30 millio fontnyit.

			m.	font.
Prága	420 ezer l.	14.	m.	font.
Lemberg	70 „	8½	„	„
Gráz	55 „ l.	7½	„	„
Pozsonyban	esik 1 főre	181	font.	
Pesten	„ „	171	„	
Gráciban	„ „	139	„	
Lembergben	„ „	124	„	
Bécsben	„ „	115	„	
Prágában	„ „	113	„	

husfogyasztás.

20. 1858-ban egész Csehországban ¼ millio vadat löttek, ezek öszves értéke ⅔ millio pengőft, mely jövedelem 13⅓ millio tőkét képvisel 5% kamattal. Közel 600 ezer nyulat s több mint 300 fogolymadarat ejtettek el. Érdekes lenne ily adatokat országunkról is hallani, mert nem csak vadász-emberek elmélkedhetnek felette.

21. Éjszakamerikának Indiana nevű tartományában egy birtokos 10 ezer disznóra és 1200 szarvasmarhára

alapított 50 ezer pfnyi bankjegyet bocsátott ki és tart forgalomban.

22. A régi 5, 2 és 1. pftos bankjegyek forgalma folyó év december 31-kén szünikmeg, ha a viszonyok új rendelkezést nem kívánnak.

23. Magyarhonban a népességből 99% földmivelő, az olasz államokban 75%, Cseh- Morva- Sziléziában 53—55%.

1857-ki összeírás szerint a birodalomnak 37 millio 340 ezer polgári lakója van; a hét utobbi év alatt a népesség 600 ezerrel szaporodott.

24. Az osztrák birodalom kész vasutai 1858 végén 614 $\frac{1}{2}$ mföldre terjednek, ebből Magyarhonra 138 $\frac{3}{4}$ mf. esik; ugyanitt készülő félben van 56 $\frac{1}{2}$ mfnyi. Csehország 85, Lombárd-Velence 68, Galiczia 40 mf. kész vasuttal dicsekesznek.

25. A magyar akademiának most 173 belső + 52 külső = 225 tagja van. A nyelv- és széptudományi osztályban 55, történelmi osztály 51, természettudományi 44, törvénytudományi 30, bölcselmi 23, matematikai 22. Az 1858-ki választások alkalmával 67 belső + 41 külső = 108 új tagot nyert az akademia.

26. Legnépeseb reform. egyházunk Debreczen, mely 29,600 lelket számlál Holdmező Vásárhelyen 26,250 reformatus lakik.

27. Poroszhonban 4 év alatt 1854-től 57-ig 511 személyt talált a villám, ebből 289 meghalt, 222 csak megsebesült. Ha figyelembe vesszük azt, hogy Poroszhonban az évenkénti népesség szaporodás a népességnek $\frac{1}{4}$ száztólíját teszi s a közép népességet 17 millio 300 ezerre tesszük, minden 135 ezer emberből egyet talált a villám, de minden 7 ilyen egyén közül 3 csak sebet kapott. Más szókkal 1 millio közül négyet a villám megölt, hármat megsebesített. Erdély népességéhez viszonyítva: nálunk 1 év alatt csak 8 ember hal-

na meg villámütés miatt és 6 megsebesülne, még azon esetben is, ha Erdély oly tömött népességű lenne mint Poroszhon s nem lenne annyi magas hegyláncza, melyek a villámütések egy részét kifogják. A porosz birodalom nagy része síkság s 1 □ mfre 3½ ezer lakos esik, míg nálunk 1 □ mfdön csak 2 ezer ember lakik.

28. Jellemző, hogy legtöbb közvizsgálatot állanak ki az emberek Chinában, legkevesebbet Angliában; az angol kereskedőhajók kapitányaitól nem kívánnak vizsgálatot.

29. II. Rákóczi Ferencz Konstantinápolyban apja mellé a szent Benedek szüzek zárdájának fő oltára mögé van temetve, mellette éjjel nappal lámpa ég. Ezenkívül még a katolikusok temetőjében is mütogatják egy állítólagos sirját, melyre kő is van emelve. A legujabb korból egyedül Cseh Imrét temették ezen utobbi sir mellé.

BCU Cluj / Central University Library Cluj **Földyári.**

Előfizetőinkhez: Bocsánatot kérünk hogy Füzetünk kiadásával mind ez ideig késedelmeztünk. Tekintetbe véve a jelen mozgalmas körülményeket, midőn mindenkinek figyelmé a politikai láthatárra van függesztve — haboztunk, gondolkoztunk rajta hogy megszüntessük vállalatunkat egy időre. Azonban meggondolva, hogy a szellem nem táplálkozhatik csupán politikai hírekkel, elhatároztuk megindítani Füzetünket annyival inkább, mert a reménynél nagyobb biztosítékunk van az iránt, hogy legalább anyagi kiadásaink fedezve lesznek. Tudatjuk továbbá miszerint, az előfizetési ivünkben kitűzött természettudományi kérdésre két pályamű érkezett, melyek bírálólat alatt vannak, s az eredményt a pályaművel együtt jövő alkalommal adandjuk, mikoron is, hogy a pályaművet nem megszaggatva de egészben adhassuk, egyszerre két füzet jelenend meg.

Szerk.

MAROSVÁSÁRHELYI FÜZETEK.

TUDOMÁNYOS ÉS SZÉPIRODALMI FOLYÓIRAT.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

MENTOVICH FERENC.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

II és III

FÜZET.

(Második évfolyam)

MAROSVÁSÁRHELYI REF. TANODA
NYVTÁRA

MAROSVÁSÁRHELY, 1859.

AZ EV. REF. TANODA BETŪIVEL.

